

Halkbilimi

Halk Sanatları Derneği Yayınıdır

HAS - DER HALK SANATLARI DERNEĞİ X. HALK BİLİMİ SEMPOZYUMU

TARİH: 14-12-1992 PAZARTESİ

YER: ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ

SAAT: 19 30

KONUŞMACILAR: T. BAĞIŞKAN

A. ERDENGİZ - A. ÇAKIR

U. İRKAD

Sayı
29

Halkbilimi

Halk Sanatları Derneği Yayınıdır

93/1 Yıl: 7 Sayı: 29

Ocak - Şubat - Mart 1993

Ederi : 15000 TL

YILDA DÖRT SAYI YAYIMLANIR

SAHİBİ: (Has-Der Adına)

Kani KANOL

YAZI İŞLERİ SORUMLUSU

Tuncer BAĞIŞKAN

YAZI VE YAYIN KURULU

Öcal ERTEN

Kani KANOL

Hasan EKMEKÇİ

Hasan BULUNÇ

Engin ANIL

Mehmet BİRİNCİ

Rifat ŞİK

DİZGİ - BASKI

Ateş Matbaacılık Ltd

ABONE:

Kıbrıs 60000

Türkiye 80000

İngiltere 10 sterling

Amerika 20 dolar

Avustralya 25 dolar

YAZIŞMA ADRESİ

HAS-DER

P.K. 199 Lefkoşa - KIBRIS

Mersin 10 Türkiye

Tel: 020-76276 (19.00-

21.00)

020-35870

(Mesaisaatleri)

Fax: 020-35880

Ön Kapak

10. Halkbilimi Sempozyumu ve dağıtılan ödüller

Arka Kapak

Dalili asırlık Zehra Kamburali ninenin son anları
(Zekai Altan Koleksiyonu)

İÇİNDEKİLER

Okurlara 1
Short Summary of the Contents 2

Figen CANER

10. Halkbilimi Sempozyumunun Açılış Konuşması 3

Öcal ERTEN

10. Halkbilimi Sempozyumu ve Has-Der Halkbilim Ödülü Üzerine Bir Söyleşi 4-7

Kani KANOL

Has-Der Halkbilim Hizmet Ödülüne Laik Görülenler 8-9
Kıbrıs Halkbiliminde Isgataro ve Sağaltma Uygulamaları 10-18

Tuncer BAĞIŞKAN

Kıbrıs Türklerinin Kökeni ve Tarihi Süreç İçerisinde Kıbrıs Türk Toplumunun Oluşumu 19-25

Ahmet ERDENGİZ

Avukat Süleyman Şevket'e Rumca Ağıt 26-29

Ulus IRKAT

Haberler 30-32

**Betül ARSLAN
Sevcan ÖZTÜRK**

Okurlara

Değerli Okurlar,

Geçen sayımızda belirttiğimiz gibi bu sayımızda , derneğimizin geleneksel olarak düzenlediği Halkbilimi Sempozyumlarının 10'uncusuna yer vermeyi uygun gördük.

Has-Der Genel Başkanı Öcal Erten'in sempozyumu açış konuşması dergimizin ilk yazısı.

Genel Sekreterimiz sn. Kani Kanol'un sempozyum ile Halkbilim Hizmet Ödülü üzerine Kıbrıs Gazetesiyle yaptığı söyleşi, amaçlarımız ile kuruluş nedenlerimizi açıkca ortaya koymaktadır. Bu söyleşiyi sempozyum fotoğraflarıyla zenginleştirmeye çalıştık.

Sempozyuma sunulan bildirilerin tümüne bu sayımızda yer verdik. Konuşmacılardan Tuncer Bağışkan: "Kıbrıs Halkbiliminde İsgataro ve Sağaltma Uygulamaları" , Ahmet Erdengiz : "Kıbrıs Türklerinin Kökeni ve Tarihi Süreç İçerisinde Kıbrıs Türk Toplumunun Oluşumu" ve Ulus İrkat: "Avukat Süleyman Şevket'e Rumca Ağut" konulu bildirileriyle sempozyuma katılmışlardı.

Bu sayımızda Kültür-Sanat haberleri Betül Arslan ile Sevcan Öztürk tarafından derlendi. Dergi içeriğinin İngilizce özeti ise yine Figen Caner tarafından gerçekleştirildi.

Geçen sayımızda yayınladığımız "Kuzey Kıbrıs'taki Terkedilmiş Rum Köylerine Ait Sözlü Kültürün Saptanmasına İlişkin Bir Proje" başlıklı yazı Yayın Kurulumuza sorun yaratmıştır. Biz bu yazının sn. Ahmet An'a ait olduğu izlenimi edindiğimizden, böylesi kıymetli bir yazının dergimizde yer alabilmesi için, içeriğindeki bazı sözcükleri değiştirmiştik. Ancak bu yazının Ahmet An'a ait olmadığı ve Cyprus Today Dergisi'nde yayınlanan Theofano D. Kipri'nin yazısının bir tercümesi olduğu bilgimize getirilmiştir. Elimize ulaştırdan metnin bir tercüme olduğunu bilmış olsaydık, içeriğindeki Kıbrıs ile ilgili "İşgal altındaki", "bütünüyle işgal edilmiş olan", Kıbrıs'ın işgal altındaki bölgelerdeki sözlü geleneksel arşivi", "istila" ve "istila öncesi" gibi sözcükleri, "kuzeyde kalan", "tümünden göç eden", "müdahale" ve "1974 öncesi" şeklinde değiştirmedik. Veya en azından bu yazının olduğu gibi yayınlanıp yayınlanmamasına öncelikli karar verirdik. 1974 yılında Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeleri "işgal" ile "istila" olarak kabul etmeyip "Anayasal bir hakkın kullanılması" şeklinde gören Yayın Kurulumuz, hatalı takdim nedeniyle orjinal metinde değişiklik yapma ve bu metini Ahmet An' a maletme yarılığısına düşmüştür. Edindiğimiz deneyimlerin bir daha yaşanmaması ve siyasi içerikli bir dergi olmadığımızın iyice bilinmesi en içten beklentimizdir.

Saygılar sunarız.

Short Summary of the Contents

Figen CANER

Dear Readers,

As we proclaimed in our last review, we have in this issue the approval to bring about the 10th Folkloric Symposium, which is organised traditionally by our society.

The first article of our periodical is about the opening talk of the symposium by Öcal Erten, General Head of Has - Der.

Interview with Kani Kanol, Secretary of Has - Der, and Kıbrıs Newspaper about the symposium and the prices of folkloric employment, put forward our aims and reasons for establishment.

In this issue we brought about all the communiques which were presented for the symposium. These are; "Warts and treatment applications in Cyprus Folklore" by Tuncer Bağışkan, "Origins of Turkish Cypriots and Formation of Turkish Cypriot Society Through the History" by Ahmet Erdeniz and "Greek keening to lawyer Süleyman Şevket" by Ulus İrkat.

The cultural and the art news presented in this issue was prepared by Betül Arslan and Sevcan Öztürk. The English summary of the review contents is again written by Figen Caner.

The article titled "A Project Devoted to Alienation of Oral Culture in Deserted Greek Villages in North Cyprus", which was published in our last issue, caused many problems for our Editing Committee. Because we believed that such a valuable article belonged to Mr. Ahmet An we were required to change certain words in the article. However, we were late told that this article was not written by Mr. Ahmet An, but in the Cyprus Today Periodical by Theofano D. Kipri. If we had known that this article was a translation we would not have changed some of the words related to Cyprus. Such as; "left in North" instead of "under occupation", "wholly emigrated" instead of "wholly occupied", "intervention" instead of "invasion", "intervention and before 1974" instead of "invasion and before invasion". Our Editing Committee does not accept the events which occurred in 1974 as "occupation" or "invasion", but look upon it as "using of a constitutional right". We sincerely hope that we are not confronted with such situation again and hasten to point out that our periodical is not a political review.

With our best wishes.

10. Halkbilimi Sempozyumunun Açılış Konuşması

Sempozyumun açılış konuşmasını yapan HAS-DER Başkanı Öcal ERTEN

Sayın Meclis Başkanımız ve Değerli Konuklar,

1983 yılında başlattığımız " Halkbilimi Sempozyumları" mızın bu akşam 10.uncusunu gerçekleştirmenin sevinciyle hepinize hoşgeldiniz diyoruz.

Derneğimiz, Kıbrıs Kültür - sanatına maya oluşturacak folklorumuzun her yönüyle araştırıp gün ışığına çıkarılmasında üzerine düşen görevi olanaklar çerçevesinde, çağdaş ve bilimsel yöntemlerle geliştirmeye çalışmakta ve bu amaçla da her yıl geleneksel olarak Halkbilimi Sempozyumları düzenlemektedir.

Derneğimiz halkbiliminin toplumların gelişmesinde büyük bir yer tuttuğunun bilinci içerisinde. Has - Der hangi din , dil, ırk veya ulustan olursa olsun, tüm insanların karşılıklı etkileşim içerisinde olduğunu ve halkbiliminin değişen şartlarla değişerek geliştiği anlayışını, yani dinamik folklor anlayışını benimsemektedir.

Bundan önceki sempozyumlarımızda folklorun ülke gençlerini kötü alışkanlıklardan koparmakla kalmadığını, ayrıca ülkenin tanıtılmasında da önemli bir rolü olduğunu vurgulamış ve bu alanda uğraş veren deremlere devlet tarafından gerekli maddi ve manevi desteğin sağlandığı oranda daha da olumlu sonuçlar alınacağını söylemiştik. Bu gün hala daha bu bu sözlerimiz güncelliğini korumaktadır. Ülkenin genelinde olduğu gibi, kültür yaşamımızda da çok sıkıntılı bir dönem yaşanmakta, özgün kültür değerlerimiz ise her geçen gün biraz daha yozlaşmaktadır. Derneğimiz kendi imkanlarıyla ve kit kaynaklarıyla bu duruma bir çözüm bulmak için kendine düşen görevi elinden geldiğince yerine getirmeye çalışmaktadır.

Bu vesileyle geçmişten günümüze kadar, Kıbrıs Türk Halkbilimine katkıda bulunmuş tüm kişilere, yaptıkları çalışmaların derneğimizce saygı ile karşılandığını göstermek için " Halkbilimi Hizmet Ödülü " vermeye başlıyoruz. Ödüllerimizi vermek için davetimizi kabul edip gelen sayın Meclis Başkanımıza, derneğimiz adına hepinizin huzurunda teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Buakşam sempozyuma bildirisunacak sayın Araştırmacılara, salonu kullanmamıza izin veren Kültür Dairesi yetkilerine ve katıldığınız için siz değerli konuklarımıza teşekkür eder, saygılar sunarım.

10. Halkbilimi Sempozyumu ve HAS-DER Halkbilim Hizmet Ödülü ÜZERİNE BİR SÖYLEŞİ*

Atatürk Kültür Merkezi'nde dün akşam saat 19.30'da 10. Halkbilimi Sempozyumu düzenlendi. Kısa adı Has - Der olan Halk Sanatları Derneği Yönetim Kurulu Sekreteri Kani Kanol'la sempozyum öncesi düzenlenen ödül töreni üzerine bir söyleşi yaptık.

Soru : Bu akşam yapılacak sempozyum öncesinde yer alacak ödül töreni hakkında biraz bilgi verir misiniz?

Yanıt : Has - Der Yönetim Kurulu, bu yıldan başlayarak her yıl halkbilimi konusunda emeği geçen kişilere bir ödül vermek konusunda karar almıştır. Bildiğiniz gibi, on yıldır sürdürdüğümüz ve artık geleneksel bir etkinlik halini alan halkbilimi sempozyumlarımıza pek çok yerli ve yabancı araştırmacı, bildiriler sunmaktadır. Biz zaman zaman, sempozyumlarımıza katılan bu kişileri birer anı plaketi ile ödüllendirmekteyiz. Bu yıl aldığımız bir kararla, her yıl düzenlediğimiz bu sempozyumun açılışında ülkemizde bu alanda emeği geçen kişilere (sempozyumlarımıza bildiri sunsun veya sunmasın) bir plaket ve onur belgesi taktim edeceğiz."

Ulus İRKAD Sempozyuma bildirisini sunarken

Sempozyuma bildiri sunan Tuncer BAĞIŞKAN ve Ahmet ERDENGİZ

Halkbilimi 6

Soru : Bu yıl kimleri ödüllendireceksiniz ve bu kişileri nasıl belirlediniz ?

Yanıt : Bu yıl ödül vereceğimiz kişilerin isimleri şöyle : Aytaç Çağın, Mehmet Levent, Erbil Cinkayalar, Emir Karagözlü, Gülay Kaşer, İbrahim Arap, Erdal İlican ve Mustafa Serdengeçti.

Bu kişilerin belirlenmesi bizler açısından da oldukça zor oldu. Öncelikle şunu belirtmek istiyorum: Bu kişilerin yanında, bu alanda emeği geçen pek çok değerli isim vardır. Ancak bir anda herkese ödül vermek de mümkün değildir. Bu nedenle, Yönetim Kurulumuz bazı kıstaslar belirledi. Sözelimi, bu yıl ödül vereceğimiz kişileri, uzun yıllar halkoyunları ve müziği alanında aktif olarak çalışmış olanlar arasından seçtik. Yıllarca bu uğurda ter dökmüş, özveride bulunmuş bu kişiler bize göre, fikir ve görüşleri Has - Der ilkeleriyle uyusun veya uyuşmasın ödüllendirmeye değer kişilerdir. Kıbrıs oyunlarının ortaya çıkarılmasında, benimsetilip oynatılmasında bu kişilerin katkıları yadsınmaz.

Gelecek yıllarda ise, halkbiliminin değişik alanlarında uğraş vermiş kişiler arasından seçeceğimiz isimleri ödüllendirmeyi düşünüyoruz. Örneğin halk edebiyatı araştırmacıları, genel halkbilimi araştırmacıları, halk sanatçıları ve uygulayıcıları v.b.

Sempozyumun Oturum Başkanı Kani KANOL

Sempozyumu ilgi ile izleyen gençler

Soru : Böyle bir ödüllendirmeyle neyi amaçlıyorsunuz?

Yanıt : Burada temel amacımız şu veya bu şekilde bu alanda uğraş vermiş veya vermekte olan kişilere, özverilerinin ve emeklerinin boşa gitmediğini göstermek, yaptıklarının değerini bilenlerin de bulunduğunu hatırlatmaktır. Aslında bu kişilere verilecek ödüllerin sadece manevi değil de, maddi olarak da bir katkı sağlayacak ödüller olmasını dilerdik. Ancak biliyorsunuz ki, bizler de amatörce bu çalışmalarını yürütmek zorunda olan bir derneğiz. Bu nedenle, maddi katkı sağlamaya olanağımız yok. Bunu devletin yapması gerekiyor. Aneak her ne hikmetse bu konuda yıllardır daha çok konuşmak, güzel sözler söylemek ve tutulmayacak sözler vermekten öteye geçilemiyor.

Meclis Başkanı Sn. Hakkı ATUN, Mimar Mühendis Oduları Birliği Başkanı Sn. Tamer GAZİOĞLU ve Dernek Başkanımız Sn. Öcal ERTEN Sempozyumu izlerken.

** Bu söyleşi Kıbrıs gazetesi muhabiri ile yapılmış olup 14. Aralık, 1992 tarihinde yayımlanmıştır.*

HAS - DER HALK - BİLİM HİZMET ÖDÜLÜNE LAİK GÖRÜLENLER

Aytaç ÇAĞIN

Mehmet LEVENT

Erbil ÇİNKAYALAR

Emir KARAGÖZLÜ

Gülây KAŞER

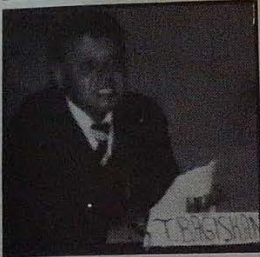
İbrahim ARAP

Erdal ILICAN

Mustafa SERDENGEÇTİ

GİRİŞ

İsgataro, yetişkinlerin yanısıra genellikle çocukların el sırtları ile yüzlerinde görülen ve ispanak tohumunu andıran çıkıntılar şeklinde belirginleşen bir cilt hastalığıdır. Kıbrıslı Türkler tarafından İsgataro (Skatro, Skataro), Kıbrıslı Rumlar tarafından Skllataro, Türkiye halk ağzında Siğil (1), Siyil (2), Sihil (3) ve Siğü (Derma) (4) ve İngiliz kaynaklarında ise Wart adlarıyla bilinmektedir. Halk arasında; tek olarak çıkanlar "Erkek" adıyla, çok sayıda çıkanlar ise "dişi" (ya da "Anaç") adıyla bilinmektedir. Dişi olanaların yayılmaları "İSGATAROKARDEŞLENDİ" şeklinde yorumlanmaktadır.

Bugüne kadar Kıbrıs'ta İsgataro etrafında gelişen inanç va sağlatma uygulamaları konusunda yeterince araştırma yapılmamıştır. Bilebildiğimiz kadarıyla sadece sn. Taylan Kav (5) ile halkbilimi araştırmacılarından sn. Oğuz Yorgancıoğlu (6) İncir südüyle, Dilç Çetereisi ise tuzla sağaltıldığı (7) üzerinde durmuşlardır. Bu nedenle araştırma süresince bir yandan cilt doktorlarımız ile kaynak kişileri sorgulamam, bir yandan da kaynak kitapları taramam gerekti. Ancak Türkiye dışında karşılaştırma yapabilecek kaynaklara ulaşamamış olmanın boşluklar yarattığını söyleyebilirim. (8) Yine de yitirilmeden sağlayabildiğim bilgilerin bu alanda çalışmak isteyenlere kaynak oluşturacağı görüşümdedir.

1. TIP' DA ISGATARO

En çok el ile yüzde, seyrek olarak da ayak tabanında tek veya grublar halinde görülen çıkıntılardır. Tıp literatüründe VERRUKA adıyla bilinmektedir. (9) El sırtlarında görülenlere "Verruca Vulgaris" ayak

KIBRIS HALKBİLİMİNDE İSGATARO VE SAĞALTMA UYGULAMALARI

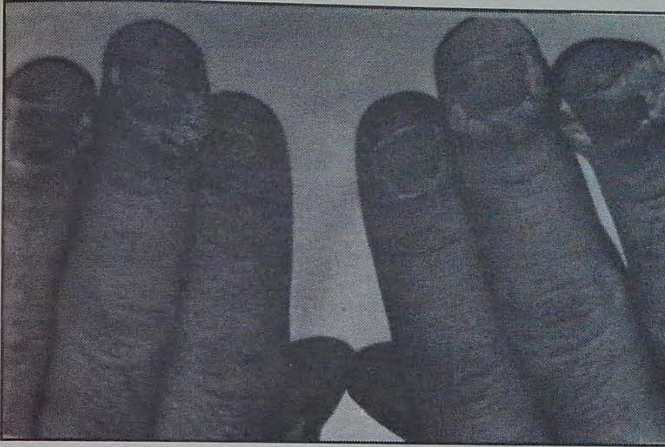
Tuncer BAĞIŞKAN

tabanlarında görülenlere "Verruca Plantaris" ve küçük çocuklarda görülenlere ise "Verruca Plane Juvenilis" denmektedir.

Çıkış nedenleri kesinlikle bilinmemesine karşın, Virütik, Psikosomatik (Psikolojik), Otoinokülabil (10) ve kansere dönüşmeyen selim seyirli tümörler oldukları üzerinde durulmaktadır. Dermatolog Dr. Zihni Uzman'a göre, derinin dışındaki koruyucu tabaka liflerinin dışa karşı korunmak için artmasıyla oluşmaktadır.

Virütik bir hastalık olarak görüldüğünden, direnç ile bağışıklık azlığı nedeniyle % 90 çocuklar ile genlerde görülmektedir. Virüse karşı herhangi bir ilaç halen bulunmadığından bu yolla tedavisi mümkün değildir. Konuyla ilgili bilgisine başvurduğum cilt uzmanı (dermatolog) Dr. Zihni Uzman, buluş çağının altındaki

- (1) Uğurol Barlas, Safranbolu Halk Hekimliği, s. 86; Seyit Küçükbeziçi, Konya ve Dolaylarında Halk İlaçları, s. 4394; S.V. Örnek, Sivas ve çevresinde Hatayın çeşitli Sıfahalarıyla ilgili Baul inancınların ve Büyüed işlemlerin Etnolojik tekiki, Ankara, 1966, s. 107
- (2) Mehmet Halit Bayrı, İstanbul Folkloru, s. 120
- (3) Muzaffer Uyguner, Kandıra'da Tedavi Usulleri ve Çareleri, s. 1668
- (4) Kemal İskoğlu, Urfa'da Hastaların Tedavi Şekilleri, s. 5869
- (5) Taylan Kav, "İçimizden biri Hammal'ın Mustafa", Kıbrıs Gazetesi, Lefkoşa - Kıbrıs, 4.3. 1992
- (6) Oğuz Yorgancıoğlu, Kıbrıs Türk Folkloru, Magosa, 1980, s. 66
- (7) Dilç Çetereisi, Kıbrıs Gazetesi, 2. Ekim. 1990
- (8) Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü kütüphanesinde bulunan kaynakları ileten Genel Müdür Yardımcısı sn. Zümrüt Nahya'ya ve sn. Alparslan Santur'a teşekkür bir borç bilirim.
- (9) Ahmet Murat, Klinik Dermatoloji ve Neroloji, s. 30 - 31
- (10) İsgataro'nun kişiden kişiye bulaşmadığı ve İsgataro'lu şahsın kendii kendine bulaşıcılığı olduğu anlamına gelmektedir.

Isgataro (A Murat, Klinik Dermatoloji ve Nöroloji kitabı)

çocuklarda telkin, inanç ve lokal tahriş yoluyla lemf sisteminde oluşan antiviral antikorların kana karışarak isgataro virüsünü yendiklerini ve virüslerin ölmesiyle vücutta yüzlerce isgataro olsa bile kendiliğinden kaybolduğunu söylemiştir. Ancak buluş çağını geçenlerin lemf bezlerinde antiviral antikorlar oluşmadığından bu yöntemin geçersiz olduğu da ifade edilmiştir. Psikosomatik bir hastalık olması itibarıyla telkinle (sugjesyon) tedavi edebildiğine tıp literatüründe yer verilmektedir. (11) Aynı kaynaktaki diğer bir görüş ise, anaç olarak bilinen ilk tümörün (Lezyon) yok edilmesiyseyle diğerlerinin de kendiliğinden kaybolabileceği doğrultusundadır. (12) Tıp' da sözü edilen telkin yönetiminden ayrı olarak, genellikle lokal asit uygulaması (Asit Fenik, Formal, Glasial asetik asit, IL 33, Podofillin, Duofillin v.s), Elektrikle Yakma (Elektroagülasyon) ve cerrahi müdahaleyle de yok edilmektedir. Ancak bu yöntemlerin çoğu zaman başarısızlıkla sonuçlandığı söylenmektedir.

2. HALK TIBBINDA TEDAVİ YÖNTEMLERİ

Isgataroların genellikle bir takım dinsel - büyüsel

uygulamalarla kaybolacağına inanılmasına karşın, halk tıbbında bazı pratiklere de başvurulurdu. Hiçbir dinsel büyüsel uygulama içermeyen pratiklerden saptayabildiklerimiz şunlardır:

2.1 Üzerine her sabah "Kaya Goruğu Otu" sürülür. (K.K. 237)

2.2 Doğada yetişen "Isgataro Otu" nun tohumları havanda dövülerek üzerine eklenir (K.K.193,215) veya hastaya yedirilir. (K.K.213)

2.3 Şimşir Otu'na benzeyen bir otun veya

"Süt Otu" nun südü üzerine damlatılır. (K.K.251) (13)

2.4 Yıldı üç ay süreyle yoğun kıvama gelen yabani incirin südü üzerine damlatılır veya sürülür. (14)

2.5 Sabahları ağız yıkanmadan dişlerdeki kir tabakası parmakla alınıp üzerine sürülür (veya tükürük süstülür) (Londra' da yaşayan Kıbrıslı Rumdan öğrenilmiştir)

2.6 Fare yakalanıp öldürülür ve kanı üzerine sürülür.

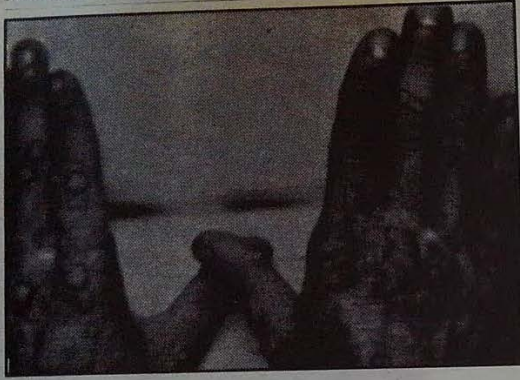
2.7 Sigara, ya da ucu ateşte kızdırılan bir bıçak ile yakılır, üzerine de incir südü sürülür. (genel uygulama)

(11) Ahmet Murat, a.g.e., s. 31 ; Bilgisine başvurduğum Dermatologlarımızdan Dr. Julide Ayberk (Çolakoğlu) ile Dr. Zihni Uzman da aynı görüşü ileri sürmüşlerdir.

(12) Ahmet Murat, a. g.e., s. 31

(13) Oğuz Yorgancıoğlu, Kıbrıs Türk Folkloru, s. 66

(14) Taylan Kav, "İçimizden biri Hammalın Mustafa", Kıbrıs Gazetesi, 4. Mart 1992; Bilgisine başvurduğum Leskaşa' nın renkli simalarından meyhaneci Hammalın Mustafa, isgataro' ların okumakla, üfürmekle, inanmakla geçeceğine inanmadığını söylemiştir. Yabani incir südünün yoğun kıvama gelmesiyle ilgiliymiş. Eskiden Rum doktorlardan Cırgodis ile Türk doktoru Zihni Uzman kendisine hasta göndericilermiş; Uğurof Barlas, Safranholu Halk Hekimliği, s. 86 (Incir sürülür)

Isgataro (Verruka Vulgaris) (Ahmet Murat,
Klinik Dermatoloji ve Neroloji kitabı)

3. DİNSEL - BÜYÜSEL UYGULAMALAR İÇEREN SAĞALTMA UYGULAMALARI

Isgataro çıkartanları sağaltmak, ya da halk arasında söylendiği şekliyle "Isgataro Kesmek" için bir okumuşa başvurulması yaygın bir davranış biçimiydi. "Avsunlayarak Kesmek" adı verilen değişik dinsel - büyüsel uygulamalara başvuran okumuşlar, incir dalı, incir südü, söğüt dalı, Kızıl Çam fidanı, tuz, soğan, arpa, Ardaşya (Adrahuna) otu ve Isgataro tohumundan yararlanırlardı.

Tıpta Isgataro tedavisinin en etkin yönteminin telkin olduğu düşünülürse, telkine dayalı dinsel - büyüsel içerikli uygulamaların bilimsel doğrulara ters düşmediği anlaşılmaktadır. Bu nedenle, bilimin gücüne inanan bazı cilt doktorlarımızın, çaresizlik karşısında hastalarına bir okumuşa gitmelerini öğütledikleri söylenmektedir.

3.1 HASTANIN ADINA "ÇAM DEVİRMEK" (Çam fidanı çökmek)

Isgataro çıkartan çocuğun annesi, aileye kanı karışmamış bir kadına çocuğunda isgataro çıktığını ima yoluyla, ya da dolaylı olarak söyledirdi. Bunun doğrudan

söylenmesi, yapılacak işlemlerin yararlı olmayacağına yorumlanırdı. Çocukta isgataro çıktığını ima yoluyla öğrenen kadın ovaya gider ve küçük bir çam fidanı ("Çam Torunu") bulurdu. Yanında durup aşağıdaki sözleri söyledikten sonra fidanın burnunu çocuğun adına yer yatırır ("Çam fidanını devirir"), üzerine de büyük bir taş kordu. Çam fidanının yanında şu sözler söylenirdi:

*"Umduğun bu olsun
Umduğun bu olsun
Çocuğun isgataroları gurusun.
Devireceyim seni,
Basdıracağım seni.
Geçerse kaldıracağım seni
Geçmezse bastırılı bırakacağım seni"*

Isgataro geçince çam fidanının burnuna konan taş oradan alınırdı. (K.K. 145,146,175,176) Bazı yerleşim birimlerinde çam fidanının burnuna konan taş, hastalar sağlıklarına kavuşunca yerinden kaldırılmazdı. Bunun nedeni ; fidanın kurumasıyla isgataroların da kuruyacağı inancına dayanmaktadır. (K.K. 197)

3.2 ÇAM FİDANI BURNU KIVIRMAK

Isgataro çıkartan Kırmı ile çevre köylüler Kömürçü köyünde oturan Mehmet Küçük' e bir şilin verirler, o da üç gün süreyle güneş doğmadan dağa giderek hastanın adına bir çam fidanının burnunu kıvırdı. Çam ağacının insana benzer özelliklerinin olduğu varsayıldığından, çamın burnunun kıvrılmasıyla isgataroların da kıvrılmış olacağına ve kıvrılan kısımın kurumasıyla isgataroların da kuruyacağına inanılırdı. (K.K. 275)

Mallıdağlı Mehmet Paşa' ya başvurulardı. Isgataro'nun keşilebilmesi için hastanın okumuşa onay vermesi, anne ile baba adını söylemesi ve temiz olması (aylık rahatsızlık hali ile cenabet olmaması) gerekirdi. Isgataro' lar sadece ayın ilk ile son çarşamba günleri kesilirdi.

Uygulamanın gerçekleştirileceği gün Mehmet Paşa hastayla temas kurarak temiz olup olmadığını sorardı. Eğer temiz değilse işlemler ertelenirdi. Eğer hasta temiz

ise ormana gidip Kızıl Çam fidanı (" Çam Torunu ") arardı. Gidilen bölgede üç teşebbüste de bir fidan bulamaz ise, başka bir bölgeye giderek araştırmaya devam ederdi. Çam fidanını bulunca üzerine üç defa "Kuluvallahu Suresi" ve bir de "Elham Suresi" okuduktan sonra " Elemkere fiş kem gözlerle şiş" diyerek fidanın burnunu hastanın adına kıvırdı. Böyle yapılmca ısgataroların geçeceğine inanılırdı.

Mehmet Paşa' nın halen bu yöntemi uyguladığı öğrenilmektedir.(K.K.188)

3.3 SÖĞÜT DALI KESMEK

Halk gözlemlerine göre ısgatarolar Söğüt ağacının dal vermeye (yeşermeye) başladığı dönemde ortaya çıkmaktadır. (K.K.311) Bu nedenle kesilmesi bu dönemde yapılırdı. Önce ısgataroların kesilmesi dileğiyle Söğüt ağacından bir dal kesilir ve dua okunarak ısgataroların üzerine sürülürdü. (K.K. 263, 311) (15) Böyle yapılmca söğüt dalının kesildiği gibi ısgataroların da kesileceğine inanılırdı.

3.4 ISGATAROLARA LAZMARIN DALI SÜRMEK

İsgataro kesecek kişi (16) önce bir taşa koyduğu suya aşağıdaki "İsgataro Duası" nı okurdu: (17) "Emrenü emren feinna mibrübün innake fe temrü femenna. Nau helle ilahahe amenün minzalıke". Sonra, bu suya batırıldığı bir lazmarın ağacının dalını aynı duayı okuyarak ısgataronun üzerine sürdü. (18) Aynı işlem ısgataronun büyüklük veya küçüklüğüne göre en çok 20 kez tekrarlanırdı. Okunan duanın yararlı olabilmesi için hastadan çok az bir para alınırdı. İşlem sonrasında kullanılan dal " ayak basmayan"(geçit olmayan)("basılıp atlanmayan") bir yere gömülürdü. Bu dalın cenabet biri tarafından atlanması halinde okunan duaların yararsız olacağına inanılırdı. Okunan dualar yedi gün içinde etkisini göstermeye başlamış. (K.K. 3)

3.5 İNCİRLE SAĞALTMA

Kıbrıs genelinde, yabancı incir dalıyla, yaprağıyla ve "Gutsağo" adı verilen ham incirin südüyle ısgataroları

sağaltma (kesme) uygulamaları yaygındır. İşlem sonrasında genellikle evin damına atılan veya ocağın başucuna asılan incir dalının kurumasıyla, ısgataroların da kuruyacağına inanılmaktadır. (K.K. 12, 43,44, 168, 173 , 175, 177, 190, 196, 265, 273, 307, 308) (19)

İncir ile ilgili saptayabildiğim uygulamalar şunlardır: 3.5.1 İsgataro kesmek için bir bilene başvuran hastanın, öncelikle başvurduğu kişiye ve yapılacak işlemlerle ısgataroların geçeceğine inanması gerekirdi. İnananların ısgataroları geçce, inananların ise geçmezmiş.

Çok eskidert ısgatarolar ayın ilk görüldüğü zamanlarda ve genellikle de incir dalıyla kesilirdi. Eğer geçmezse ayın sonunda işlem tekrarlanırdı. Önce ısgataro üzerine incir dalı (veya başka bir dal) sürülür, dua mırıldanılır ve işlem sonrasında hastaya bu dalı bir yere (genellikle ocağın başucuna) asması söylenirdi. (K.K. 308) (20)

3.5.2 Meyve vermeyen yabancı incir ağacının Kible' ye bakan tarafından, ısgataro çıkarın kişinin adına, siyah saplı bir biçakla üç boğumlu ("üç düğümlü" veya "üç filizli")-bir dal kesilip bir okumuşa götürülürdü. Okumuş : " Güneş nasıl akarsa (Ayşe oğlu Hasan' ın) da ısgatarosu akıp gitsin. Bu dal kuruyunca Aysa oğlu

(15) Prof. Dr. S.V. Örnek, Sivas ve çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla ilgili Batıl inançlar..., s. 174 (" Sigil sayısına Sugüt dalı kertilip bir yerde kurutulur")

(16) Bir kişinin ısgataro kesebilmesi (ya da hastaları sağaltması için) alim bir kişiden izin (icazet) olması gerekirdi. Nurettin Zekai Altan' a (K.K. 3) bu izin Lefkoşa' nın Kafesi Mahallesinde oturan Akkavuk Camisi' nin imamı Hilmi Hoca tarafından verilmiştir. Hilmi Hoca bu izni vermeden önce üç gün üç gece süreyle Kuran- ı Kerim' i üç kez okumuş ve bağışladıktan sonra Nurettin Bey' e izin vermiştir. İzni verirken de, verdiği izni kötüye kullanmasını öğütlemiş. Kötüye kullanması halinde ise her ikisinin de kemiklerinin mezarlarında sızlayacağını ve mezarlarında rahat etmeyeceğini söylemiş.

(17) Osman Dalcı ve H.A. Pamuk , Amme Sureleri Sure -i Yasin ve Tebarekeleri, İstanbul, 1962 (aynı dua Temrei - Temreu için de okunmaktadır)

(18) Yakın geçmişimizde, Arapköy' ün papazı köydeki Türk ile Rum evlerindeki kötü ruhlar ile göz- haseti uzaklaştırmak için, bir güğümdeki suya batırıldığı Lazmarın dalıyla evlere su serperdi. (K.K. 184)

(19) M. Uyguner, Kandıra' da Tedavi usulleri ve çareleri, s. 1668 (" Bir incir dalı ocağı tarafından kesilerek ocağın içine asılır. Dal orada kurdukları sigil da kurur")

Hasan'ın da ısgataroları akıp kurusun" dedikten sonra incir dalının her boğumuna bir dua olurdu. Dua bitince bu dal hastaya gösterilerek "Bunun adı nedir?" diye sorardı. Hasta da kendisine daha önce öğütlediği gibi "Hinzır" yanıtını verirdi. Bu sefer hastaya: "Ben bu hinzırı keseyim mi?" diye sorardı. Hastadan "kes" yanıtını alınca, incir dalının birinci boğumuna bıçakla bir çentik (kertik) (21) açardı. Aynı işlem dalın diğer boğumlarına da ayrı ayrı uygulanırdı.

İşlem tamamlandınca bu dal dama atılmak üzere hastaya verilir. Bu yöntemin Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumlar tarafından da bulunduğu ve halen Kıbrıslı Türkler tarafından uygulandığı öğrenilmektedir. (K.K. 43, 177) (22)

3.5.3 Hasta önce hocaya adını ve anne adını söyleyip oradan ayrılır ve yabani bir incir ağacından üç boğumlu bir dal kesdikten sonra hocaya götürürdü. Hoca bu kişiyi karşısına oturarak bir elinde incir dalı, diğer elinde ise bıçak olduğu halde hastaneye: "Bu domuzu keseyim mi?" diye sorardı. Hastadan "kes" yanıtını alınca, elindeki bıçağı incirin birinci boğumuna sürerek bir kertik (çentik) açardı. Aynı işlem ile yanıt, hocanın ayrı yanıtı sorduğu "Bu hinzırı keseyim mi?" ve "Bu kafiri keseyim mi?" sorularından sonra da tekrarlanırdı. Bu dal dama atılmak üzere hastaya verilir. (K.K. 12)

3.5.4 Yabani bir incir ağacından yedi boğumlu bir dal kesilip bir okumuşa götürülürdü. Okumuş, incir boğumlarının her biri üzerine birer dua okuduktan sonra bıçak sürer, ya da boğumlardaki filizleri keşerdi. Bu dal, ocağın başına asılması, ya da kesilen filizlerin dama atılması için hastaya verilir. (K.K.44, 196)

3.5.5 Kara incir veren bir ağaçtan ısgataroların sayısı kadar boğumu olan bir dal kesilip bir okumuşa götürülürdü. (23) Dalın her boğumuna dua okunup boğumlarından kesilirdi. Kesilen dal parçaları bir araya bağlandıktan sonra evin damına atılmak üzere hastaya verilir. (K.K.273)

Bazen, incir dalını alan okumuş, dalın üzerindeki her filize sırasıyla 3 İhlas -ı Şerif, 2 Muhafazetain ve 1 Fatiha Suresi okur ve okuduklarını Veliyullah olarak bilinen Veysel Karani Hazretleri'nin (İbrahim Ethem) ruhuna bağışlardı. Aynı anda üzerine okuduğu filizi elinde tuttuğu bıçakla keşerdi, işlem diğer filizlere de uygulanırdı. Tüm filizler kesilince, üzerlerine "Allahümme Kafi Suresi" okunurdu. Bu dal güneş gör-

en bir yere konur, ya da evin damına atılırdı. (K.K.168) 3.5.6 Yabani incir ağacından kesilen bir dal hocaya götürülürdü. Hoca bir yandan okurken, bir yandan da incir dalından akan südü ısgataroların üzerine damlatırdı. İşlem sonrasında bu dal dama atılırdı. (K.K.173, 175, 190, 307) ısgatarolar geçmezse aynı işlem geçene kadar tekrarlanırdı. (K.K. 173, 175, 290)

3.5.7 İncir ağacının bir dalı: "Bu dal nasıl kurursa (Ayşe oğlu Hasan'ın da) ısgataroları böyle kurusun" denilerek kıvrılırdı. (K.K. 265)

3.5.8 Kesilen bir incirin yaprağıyla bir okumuşa gidilirdi.

Yaprak üç parçaya ayrılarak bir parçasının üzerine "Kelkefsere Suresi" okunup üfürülür ve ısgatarolar bu yaprakla ovulurdu. Aynı işlemler diğer yapraklarla tekrarlanırdı.

İşlem tamamlandınca yapraklar büyük bir taşın altına konurdu. Yapraklar taşın altında kuruyunca ısgataroların da kuruyacağına (yok olacağına) inanılırdı. (K.K. 73)

3.5.9 Yabani incir ağacından kesilen bir yaprak yeni tavuk dışkısına (Sillarga) batırılır ve dua okunurken ısgataroların üzerine sürülürdü. (Hamitköy uygulaması) (K.K.73) (24)

3.6 ARDAŞIYA OTU DİKENİ VE MUMLA SAĞALTMA

Doğada yabani olarak yetişen ve Ardaşıya (Adrahu) olarak bilinen otdan 40 tane diken koparılıp bir okumuşa

(20) *Isgataro kesmeyi babası Mehmet Ali Türkoğlu'ndan öğrenen Nafi Türkoğlu, hiç bir ücret almadan ve iyilik yapmak isteğiyle bu işi sürdürdüğünü söylemiştir. Ayrıca bu yöntemle ısgataro kesilmesi arap ülkelerinde de bilinmekteymiş.*

(21) *"Andolu'da Siğil sayısınca Süğüt dalı kertilip bir yerde kurutulur" (S. V. Örnek, Sivas ve Çevresinde Hayatın çeşitli Safhalarıyla ilgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etinolojik Tetkiki, s.107) (Göktepe, Akkuzulu, Haydarlı, İmranlı, Kızıl, Küllük)*

(22) *Kaynak kişilerden olan Magosalı Mevlitci Zehra Tahsiner halen bu yöntemle ısgataro kesmektedir.*

(23) *M.H. Bayrı, İstanbul Folkloru, s. 120 (İstanbul folklorunda incir dalına eldeki siyil sayısı kadar çentik yapılır, dal ocak içine asılır, orada kuruyunca siyil de dökülür)*

(24) *Gözde çıkan "Arpacık" tedavisi için, üzerine sillargaya batırılan arpa tohumu sürülürdü. (K.K. 73)*

götürülürdü. Bu dikenler dua okunarak isgataroların köküne çepeçevre sokulur ve isgataronun üzerine yanan bir mumdan üç damla mum damlatılır. Böyle yapılnca isgataroların üç gün içinde kaybolacağına inanılır. (K.K. 249)

3.7 SOĞAN KESMEK

Isgataro çıkaran kişinin adına : " Bu soğan nasıl kesilirse, isgatarolar da da böyle kesilsin" denilerek beyaz bir soğan kesilir. (K.K. 273)

3.8 ARPA TOHUMUYLA SAĞALTMA

Yedi arpa tanesine (25) teker teker dua okunduktan sonra, herbiri aynı dua okunarak isgataroların üzerine sürülürdü. İşlem tamamlanınca arpalar kümesteki yemliğe (saksıya) atılır. Arpaların tavuklar tarafından yenmesiyle isgataroların da kaybolacağına inanılır. (K.K.242)

Isgataroların geceleri çıkıp yayıldığına inanılır. Bu nedenle bazı bölgelerde: "Hırsızlama (gizlice) çıkan şeyler, hırsızlık yapılarak elde edilen maddelerle kesilir" görüşü hakimdi. Isgataro çıkartan kişi bir avuç arpa çalarak bir okumuşa giderdi. (26)

Ancak arpalar çalınırken gökyüzündeki ayın ilk ve son dönemleri olması gerekirdi. Hoca ayın ilk döneminde Rumca dualar okuyarak arpaları isgataroların üzerine sürerdi. Isgataroları kanayınca işleme son verilir. Aynı işlem üç gün takrarlanır, bir de ayın kaybolduğu dönemde yapılır. Böyle yapılnca ayın kaybolduğu gibi isgataroların da kaybolacağına inanılır. (K.K.9)

3.9 YEMEKLERE ISGATARO OTU TOHUMU KOYMAK

Doğada yabani olarak yetişen " Isgataro Otu" nun tohumları fırında kurutulur ve havanda dövülerek toz haline getirilir. Üzerine dua okunduktan sonra (K.K.306) veya dua okunmadan, Isgataro çıkartan kişinin haberi olmadan (gizlice) yemeğine eklenirdi. Isgataroların kaybolana kadar (bir hafta süreyle) işlem tekrarlanırdı. Uygulamanın yararlı olabilmesi için yemeğin sıcak olmaması ve isgataro çıkartanın yapılan

uygulamalardan haberi olmaması gerekirdi (K.K. 143, 163, 184, 228, 265, 273, 270, 306) Isgataro çıkartan, yemeğine isgataro tohumu konduğunu bilse bile bilmemezlikten gelerek kendisine verilen yemeği yemiş. Böyle yapılnca isgataroların kısa sürede geçeceğine inanılır. (27)

3.10 KEKLİKLERE DUA OKUMAK

Dimi köyünde oturan yaşlı bir adam ile eşi, isgataro çıkartan kişinin adına sabah gün doğmadan, hiç kimse görmeden ve hiç konuşmadan köyün yanındaki dağa giderlerdi. Kendilerini birinin görmesi halinde gidışlerini ertesi güne ertelerlerdi. Kekliklerin ötmeye başlamasıyla onlara dua okurlardı. Böyle yapılnca isgataroların geçeceğine inanılır.

3.11 ISGATAROLARI İPLİKLE BAĞLAMAK

Isgatarolar keten (K.K. 250) veya ipek (K.K. 173) bir iplikle bağlanır ve üzerlerine Ayetül Kürsü Duası okunup üflenirdi. (K.K. 250)

3.12 LEYMONTUZU VE TUZLA SAĞATMA

Okumuş kişi isgataroları okuyup üflerken elindeki bıçakla keser gibi yaparak üzerlerine hayali hatlar çizerdi. Bu arada üzerlerine Leymontuzu sürerdi. Dua bitince sulu bir kuyuya atması için hastaya verirdi. Leymontuzu' nun suda tamamen erimesiyle isgataroların da yok olacağına inanılır.

Bazen topak veya kristal durumdaki tuzlar havanda dövülüp toz haline getirilir. Üzerine hastanın adına

(25) Arpa tanesiyle sigil sağaltma Sivas ile çevresinde de bilinmektedir. Ancak uygulamalarda farklılıklar görülmektedir. (S.V. Örnek, Sivas ve çevresinde ..., s. 107)

(26) Bunun yanısıra kasaptan et çalındığı ve üzerine dua okunduktan sonra kadının isgatarolara sürüldüğü de olmaktadır. (Not: Kaynak kişi adının açıklanmamasını istemiştir)

(27) "Urfa'da Sigü sayısınca Habbetülül otunun tohumları toplanır ve üç sabah aç karına suyu hastaya içirilir." (Kemal İshoğlu, Urfa' da Hastaların tedavî şekilleri, s. 5869)

İsgataroları dinsel-büyüsel yöntemlerle sağaltan Katriye Çaklı ile hastası Tuncay Beşok'la ilgili gazete küpürü (2 Ekim, 1990 KIBRIS)

dua okunduktan sonra isgataroların üzerlerine her sabah sürülürdü. (K.K.181)

İsgataroları avsınlayarak (okuyarak) tuz topağı yardımıyla kesme uygulamasının 20 yıldan beridir Lefkoşa Katriye Çaklı tarafından gerçekleştirildiği öğrenilmektedir. (28) Konuya ilişkin bilgisine başvurduğum Kadriye Çaklı (K.K. 306) şu bilgileri vermiştir: "İsgataroları avsınlayarak kesme iznini bana annem Huriye Kantarcı ile Babam Derviş Kantarcı verdi. Bir kişinin herhangi bir okumuştan alınmış izni yoksa, ne kadar dua okunursa okunsun isgataro geçmez. İsgataroların özel duası vardır. Ama bu dua hiç kimsede söylenmez. Gelen hastalardaki isgataroların geçmesi için, bana gelmekle ve okuyacağım duayla iyi olacıklarına inanmaları lazım. Eğer inanmazlarsa ne kadar avsınlarsam avsınlayım isgatarolar geçmez. Önce isgataronun özel duasını üç defa okur ve üzerine üfürürüm. Sonra beşmele çekerek üzerine kristalli tuz topağı tokandırırım. Sert olan bu tuzu bir işlek kuyuya

atarken " bu tuz suda eriyip aktıkça hastalığım da eriyip aksın" demesini söylerim. Bunu mutlaka söylemesi gerekir. Tuz kuyuda eriyince isgataro kaybolur. Bu yaptıklarımın 15 günde bir olmak üzere üç defa tekrarlanması gerekir. İlk yeni ay zamanı, sonra eski ay zamanı ve tekrar yeni ay zamanı yaparım. Eğer isgataro yeni çıktıysa erken geçer Eski ise uzun zaman alır. Doktor Zihni bey ile Jülide Hanım bile hastalarını bana gönderirler. (30) Bu işi 20 yıldan beridir sevabına yaparım. Ancak isgataroların geçebilmesi için çok cüzzi bir paranın verilmesi gerekir. Bunun dışında kesinlikle para almam."

3.13-YERDEN TOPRAK ALMAK

İsgataro çıkartanların, yeni ay zamanında hiç kimsenin yüzüne bakmadan " Umdüğün bu olsun" diyerek üç defa ellerini yere sürmeleri ve aldıkları toprağı bırakmaları halinde isgataroların geçeceğine inanırdı. (K.K.305)

(28) Dilek Çetereşi' nin 2. Ekim, 1990 tarihli Kıbrıs Gazetesi' ndeki yazısı: Kıbrıs Gazetesi, 3. 2 1991

(29) İstanbul folklorunda tuzun üzerine okunur ve bir bez parçasına bağlanarak kullanılmayan bir kuyuya atılır. (M.H. Bayrı, İstanbul Folkloru, s. 120) ; Muzafer Uyguner, Kandıra' da Tedavi Usulleri ve Çareleri, s. 1668 (" komşudan tuz alınarak sihillere sürülür ve tuz ayak basmadık bir yere atılır") (Not : Dinsel - Büyüsel uygulamalarda - korkuluk çıkartmada - komşudan tuz alma inancı Singraş köyündeki Kıbrıslı Türk ile Rumlar arasında da bilinmekteydi.) (Tuncer Bağışkan, "Karşılaştırma Yöntemiyle Kıbrıslı Türk ve Rumlarda Ortak inanç ve Uygulamalar", s.12

(30) Bilgisine başvurduğum Julide Hanım ise Katriye Hanım' a hasta göndermediğini, ancak hastalarından bazılarının Katriye Hanım' a gitmiş olabileceğini söylemiştir.

(31) Rupert Gunnis, Historic Cyprus, s. 435

Sığataroyu telkin yöntemi ile yenen Tuncay Beşok ile ilgili gazete kopyası (3.2.1991 KIBRIS)

3.14 ADAK ADAMAK

Isgataroların geçmesi için adak adanılan yerlerden sadece Singrasi' nin (Sımrüstü) Kuzeydoğusundaki tepe üzerinde bulunan ve halk arasında yaygın olarak "AYABEKYA" (Çocuk Azizeler) (K.K. 12, 117, 145, 188, 201, 268) ile " TRIYON AYION PEDYON" (üç çocuk aziz) olarak bilinen XVIII. yüzyılın başına tarihlenen "Meryem Ana Aphendrika Kilisesi " (31) saptanabilmıştır. İki kısımlı olan bu kilise Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumlar tarafından kutsal sayılırdı. (K.K. 201) Hastalar, yol seviyesinin altındaki bu yere varınca mum yakarlardı, kilisedeki kandilde bulunan yağla yağlanırlardı ve içimde su bulunan kilisenin altındaki ikinci bölüme basamaklarla ulaşırlardı. Burasını cenabet kimselerin ziyaret etmeleri halinde duvarlarının daralarak

o kişiyi sıkıp öldüreceğine inanılırdı. (K.K. 12) Kilisenin altındaki odada, denizden geldiğine inanılan ve sürekli akan bir su vardı. (K.K. 145) Hasta çocuklara önce odanın duvarında asılı duran maşrappa (Bardak) ile su içilirdi. Sonra hasta kilisenin dışında soyulup suyla yıkanır (K.K. 268) ve yerden alınan çamur vücuduna sürülürdü. Buradan ayrılmadan önce hastalara yeni elbiseler giydirilir, eskiler orada bırakılır, hastanın elbisesinden kesilen bir çaput parçası kilisenin dışındaki ağaca bağlanır ve kiliseye para bırakılırdı. (K.K. 188) Böyle yapılırken isgataroların geçeceğine inanılırdı. (K.K. 117)

SONUÇ

Isgataronun telkinle tedavi edilebileceği tıp literatüründe kayıtlı olmasının yanı sıra, tıbbın bu konuda çaresiz kaldığı da cilt uzmanları tarafından söylenmektedir. Bilimin XX. yüzyıl' da bile insan sağlığındaki bazı konularda çaresiz kalması ve bu nedenle de insanlara sadece okumalara başvurma seçeneği tanınması bir insanlık ayıbı olarak görülmektedir. Yaklaşık on bin yıl gibi uzun bir süre devam eden insanlık yaşamının en gelişmiş bir döneminde bile böylesi ayıplarla karşılaşılması, insan sağlığına yeterli önemin verilmediğinin düşünülmesine neden olmaktadır.

Şimdi olduğu gibi, yakın geçmişimizde hastalıkların Dinsel - Büyüsel yöntemlerle tedavisinde "Benzer işlemler benzer sonuçlar doğurur" ilkesi geçerliydi. Örneğin : incir dalı isgataroyla özdeşleştirilmekte (yani sembolize edilmekte) ve dama atılan incir dalının kurumasıyla isgataroların da kuruyacağı varsayılmaktadır. Taklide dayanan bu gibi işlemlerin değişik çeşitleri Kıbrıs' taki sağaltma uygulamalarında görülmektedir.

Bunu yanı sıra, hastaların gerçekleştirilecek işlemlerle sağlıklarına kavuşacaklarına inanmaları, çıkan isgataroların geçmesine neden olmaktadır. Hastaların bu yönde motive olmaları olumlu sonuçlar alınmasına neden olmaktadır. Dinsel -büyüsel uygulamalar sırasında okunan dualar ile söylenen sözler motivasyonu artırıcı yan unsurlar olarak görülmektedir.

Isgataroları değişik dinsel - büyüsel yöntemlerle yok etme uygulamalarının Anadolu, Arap ülkeleri ve Kıbrıs

Halkbilimi 18

Türkler ile Kıbrıslı Rumlar tarafından da bilindiği öğrenilmektedir. Kıbrıslı Türk Hocalar ile Kıbrıslı

Rum papazların dualar okuyarak arpa tohumu, Lazmarın dalı ve incirle dinsel - büyüsel uygulamalara girmelerinde bir etkileşim söz konusudur. Aynı etkileşim İsgataroların Anadolu ile Kıbrıs' ta incir ile Söğüt dalıyla

kesilmesinde de görülmektedir.

Bu araştırmanın eksikliği, Anadolu dışındaki uygulamalara yönelik kaynak kitaplara ulaşılmamasıdır. Dileğim, Halkbilimi araştırmacılarımızın bu yöne ağırlık vererek bu araştırmayı yeni bulgu ve yorumlarla zenginleştirmeleridir.

KAYNAKÇA

- Bağışkan, Tuncer,** "Karşılaştırma Yöntemiyle Kıbrıslı Türk ve Rumlarda Ortak İnanç ve Uygulamalar 2", Halkbilimi, Sayı: 12, Has - Der Yayını, Lefkoşa - Kıbrıs, 1988
- Barlas, Uğuroğlu, Safranbolu Halk Hekimliği, Safranbolu'yu Koruma Derneği Yayınları 1, Özer Matbaa Karabük**
- Bayrı, Mehmet Halit, İstanbul Folkloru, A. Eser Yayınları, İstanbul, 1972**
- Çetereisi, Dilek, "Skatro illetine tıp çaresiz," Kıbrıs Gazetesi, Yıl : 2, Sayı : 427, 2. Ekim. 1990**
- Dalçı, Osman ve Pamuk, H. Arif, Anne Sureleri, Surei Yasin ve Tebarikeleri, İstanbul, 1962**
- Gunnis, Rupert, Historic Cyprus, Nicosia - Cyprus, 1973**
- Işıkoğlu, Kemal, "Urfa' da Hastaların Tedavi şekilleri" Türk Folklor Araştırmaları, Cilt : 13 Şubat. 1971**
- Kav, Taylan "İçimizden biri Hammalın Mustafa" Kıbrıs Gazetesi, 4. Mart. 1992**
- Kıbrıs Gazetesi, 3. Şubat. 1991 (Küçük Tuncay : "Sağolsun Kadriye teyze" başlıklı haberyazısı)**
- Küçükbezirici, Seyit, Konya ve Dolaylarında Halk İlaçları, Türk Folklor Araştırmaları, cilt: 10, Nisan 1967**
- Murat, Ahmet, Klinik Dermatoloji ve Neroloji, Reman, İstanbul, 1975**
- Örnek, Prof. Dr. Sedat Yeyiş, Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etinolojik Tetkiki, A. Ü.D.T.C. Fakültesi Yayınları, Sayı: 174, Ankara, 1966**
- Uyguner, Muzaffer, "Kandıra' da Tedavi Usulleri ve Çareleri." Türk Folklor Araştırmaları, Cilt: 5, Nisan 1958**
- Yorgancıoğlu, Oğuz, Kıbrıs Türk Folkloru, Magusa, 1980**

KAYNAK KİŞİLER

Kaynak Kişi Künye no	Adı Soyadı	Yaşı	Doğum Yeri
3	Nurettin Zekai Altan	49	Evdim - Luricina
9	Dudu Arapsoy	52	Limasol
12	Ahmet Rasim Çerkez	67	Lefkoşa
43	Zehra Tahsiner	78	Magusa
44	Havva Mehmet Reyhan	1922	Limasol (Leymosun)
73	Fatma M. Mülazim	1917	Mandrez (Ayyanni)
117	Fati Durmuş Arnoğlu	60	Komibekir (Büyükkonuk)
143	Gülsün Soğancılar	25	Galatya (Mehmetçik)
145	Feriha Fikri Akdağlı	65	Altınova (Ayios Yakovos)
146	Emine Emirali Ertan	83	" " "
163	Şerif Şişik	80	Dilekkaya (Aya)
168	İbrahim Çerkez	1902	Limasol
173	Mehmet Beha	1904	Esentepe (Ay. Nikola)
175	Emine Karaca	75	Hısarköy (Gambilli)
176	Rasıha Reis	53	" " "
177	Meryem Bırol	67	Tepebaşı (Yorgoç)
181	Hibetli Ahmet	66	Alehtora (Gökağaç)
184	Ülfit Ali	82	Arapköy (Klepini)
188	Mehmet Paşa	78	Mallıdağ (Melunda)
190	Ahmet Özerdem	61	Tera (Çakırlar)
193	Cemaliye Hasan	75	Evretu (Dereboyu)
195	Emine Aşık	66	Akdeniz (Ay İrini)
196	Hasan Bozalan	38	" " "
197	Havva Karpuzcu	68	" " "
213	İbrahim Ethem	64	Cıyas (Ceylan)
215	Mazlime Tahsin Koruçam	1920	Marona (Uluçam)
221	Derviş Naim	78	Dimi (Timi)
228	Ahmet Çelik	63	Balalan (Platanissa)
237	Hatice Azizoglu	64	Vuda
242	Mülkiye Cemal	70	Kasaba (Baf)
249	Fatma Osman	58	Yukarı Arodez (Kalkanlı)
250	Hüseyin Bayram. Özmüezin	78	Lapityu (Bozalan)
251	Meryem Ziya	65	Kalavason
263	Cezar Hasan Çiçek	60	Ay. Yorgi (Kavaklı)
	Nazlı Çiçek	50	" " "
265	Ayşe İbrahim Hammal	75	Tuzla (İskele)
270	Zekiye Zihni	74	Lefke
273	Şifa Halil Onbaşı	74	Lefkoşa
275	Arif Karabenziz	75	Kırmı
305	Fatma Arhun	44	Goşsi
306	Katriye Çaklı	1929	Lefkoşa
307	Yusuf Çaklı	1931	Mandrez
308	Nafîi Türkoğlu	63	İpsillat
309	Dr. Zihni Uzman	—	Lefkoşa
310	Julide Ayberk (Çolakoğlu)	—	Lefkoşa
311	Mustafa Menteş	80	Magusa

KIBRIS TÜRKLERİNİN KÖKENİ VE TARİHİ SÜREÇ İÇERİSİNDE KIBRIS TÜRK TOPLUMUNUN OLUŞUMU

Ahmet ERDENGİZ

Kıbrıs Türk toplumunun kökeni ve yaklaşık dört yüz yıllık tarihi süreç içerisindeki oluşumu hakkında bugüne dek başlıca iki görüş ve yaklaşım varolagelmıştır. Her ikisi de en aşırı uçlarda gezindiğinden bir sentez oluşturmaları veya orta bir yolda buluşmaları mümkün olmamıştır. Ayrıca tarihi süreç içerisinde çok dinamik bir seyir takip eden Kıbrıs Türk toplumunun oluşması olayına her iki görüş de statik bir bakış açısıyla baktıklarından gerçekleri ortaya çıkarmakta, açık kalplilikle ve bilimselliğin gerektirdiği şekilde hakikatleri ortaya koymakta muvaffak olamamışlardır. Nedir bu iki yaklaşım?

Birincisi Kostas Kyrris ve Theodore Papadopoulos gibi Rum tarihçilerin, araştırmacıların ve Rum kilisesi idologların öne sürdüğü tezdır ki, özetlenecek olursa şöyledir: "Kıbrıs Türklerinin kökeni genel olarak Anadolu'dan sürgün metoduyla gelen Hristiyanlara, adada Osmanlılarca bırakılan devşirme askerlerin evlendikleri Latin, Venedik ve Rum asıllı kadınlara, adanın Osmanlılar tarafından zaptından hemen sonra İslamiyeti kabul eden Hristiyan kitlelere, çeşitli baskılar sonucunda İslamiyeti kabul etmek zorunda kalan Rumlara ve uzun yıllar varlıklarını gizli - Hristiyanlar - halk değişimiyle Linobambakiler - olarak sürdüren ve daha sonra da Müslümanlaşan Hristiyanlara dayanmaktadır"

Buna karşılık bazı Türk tarihçilerince geliştirilen tez ise özetle :

"Kıbrıs Türkleri Anadolu'dan gelen Türklerin torunlarıdır; bu toplum dört yüz yıllık tarihi süreç içerisinde ırksal saflığını muhafaza etmiş, Rum toplumuyla ne

sosyal ne de kültürel boyutlarda alışverişlerde bulunmamış ve ortak değerler ve davranış şekilleri geliştirmemiştir " iddiasını getirmektedir.

Bu kısıtlı zaman içerisinde hem Türk toplumunun tarihi oluşumu, hem de iki toplum arasındaki sosyal ve kültürel iletişim ve ortak değer ve davranış şekilleri üzerinde durmak maalesef mümkün değildir. Bu ortak değer ve davranış şekilleri bir "Kıbrıs halkı "nı kesinlikle meydana getirmemiştir veya bir Kıbrıs milletini oluşturmamıştır ama, özellikle kırsal kesimde benzer ekonomik şart ve zorlukları göğüsleyen ve 400 yıl aynı ada üzerinde yaşayan insanların birbirlerini etkilemediklerini, bazı ortak değerler üretmediklerini ve toplumsal yapılarının oluşmasında karşılıklı katkılarda bulunmadıklarını da iddia etmekte herhalde mümkün değildir.

Yukarıda bu 2 görüşü saptadıktan sonra Kıbrıs Türk toplumunun kökenini ve 4 asırlık tarihi süreç içerisinde bu toplumun oluşmasını sağlayan kaynakları bu iki zıt görüş çerçevesinde ele alalım:

1) ADANIN OSMANLI İDARESİNE GİRMESİNDEN ÖNCE ADADA BULUNAN MÜSLÜMAN, TÜRK, TURKUPOL VE DİĞER UNSURLAR

Adanın Osmanlılar tarafından zaptedilmesine

başlandı. 4 Temmuz 1570 tarihinden yaklaşık 7 ay önce adada bulunan Müslüman ve Türk tacirler İstanbul' daki Vendik balyosunun ve tüccarlarının 13 Ocak 1570 tarihinde tutuklanmalarına karşılık olarak Kıbrıs' ta tutuklandılar. Bu tutuklanarlardan bir kısmı Ağustos 1571 tarihinde Magosa zindanlarında can verdi. Kısacası 14. yüzyıldan itibaren adada az sayıda olsa bile bir takım Türklerin var olduğunu biliyoruz. Kıbrıs krallıklarının Selçuklu Devleti ve bazı Güney Anadolu beylikleriyle imzaladığı ticari antlaşmalar neticesinde bazı Türklerin adaya geldiğini ve küçük tüccar toplulukları oluşturdukları tarihi bir gerçektir. Bunlarla ilgili bilgi kıvrıntılarında ünlü tarihçi Mas Latrie' nin araştırmalarında raslıyoruz. Bu Türklerin sağ kalanlarından bir kısmı adadaki Türk nüfusun ilklerini oluşturmuştur.

Bunlara önemli sayıda turkopolu da eklemek gerekecektir. Kimdir bu turkopollar? Turkopollar 12 ille 16. yüzyıllar arasında, Orta doğudan özellikle bugünkü Güney Anadolu, Suriye, Lübnan ve Irak' ın bulunduğu bölgelerden hristiyan krallıkların veya daha doğru bir deyişle haçlı krallıklarının topladığı çoğu Türkmen, Kürt, Arap ve yarı hristiyan unsurlardan oluşturdukları askeri birlik mensuplarıydı. Bunlar genellikle süvari birlikleri oluştururlar ve ücret karşılığında savaşlırdı. Bu turkopollardan pekçoğu adanın Osmanlılara karşı savunulmasında rol almış, pekçoğu da Osmanlılara katılmışlar ve bunun karşılığında affedilerek adada yerleşmeleri için kendilerine toprak verilmiştir. Bu turkopollar da adanın ilk Türk - müslüman toplumunun oluşmasında böylece rol almışlardır. Daha sonra göreceğimiz gibi bu turkopolların Latin - Venedik asıllı komutanlarından bazıları da İslamiyeti kabul etmek suretiyle Türk saflarına katılmışlar ve Türk toplumunun oluşmasına katkıda bulunmuşlardır.

Fetih öncesi adada bulunan ve Kıbrıs Türk toplumunun oluşmasına katkıda bulunan bir diğer unsur da Lüzyenyanlar ve Venedikliler döneminde Limasol ve Baf yörelerindeki başta şeker kamışı tarlalarında ve şekerhanelerde ve pamuk tarlalarında çalıştırmak üzere getirilip yerleştirilen Afrika özellikle de Habeşistan ve Sudan (Nubiya) kökenli topluluklardır. Ancak bunları daha sonra Kıbrıs Türk toplumuna katılacak olan zengin

konaklarının zenci dadı, lala, hizmetçi, cariye ve köleleriyle karıştırmamak gerekir. Limasol bölgesinde Piskobu, Evdim, Paramal, Baf yöresinde Hırsofu ve Magunda, Larnaka kazasında Mennoya, Pirga ve Lefkoşa bölgesinde Elye gibi köylerde yoğunlaşan bu esmer tenli soydaşlarımızın kökeni hiç şüphesiz ki Anadolu değildir. J. Lawrence Angel, Ada Kopec, Kazimera Domaniewska Sobczak, Banton ve A. Mourant gibi araştırmacı ve genetik uzmanlarının 1974 öncesinde yaptığı çalışmalarda bu bölge halkının genetik ve kan grubları açısından Kuzey Sudan, Habeşistan ve Güney Mısırlı oldukları gerçeğini ortaya çıkarmış bulunmaktadır.

Esmer tenli ve negroid özellikler taşıyan Piskobu, Hırsofu, Mennoya, Magunda gibi köylerimizde geçmişte yaşanan soydaşlarımız Osmanlıların adaya getirdikleri zenci kölelerle direkt alakalı değillerdir. Aksi takdirde Osmanlılar tarafından adaya getirilen zenci unsurların belli bir dönemde belli köylere yerleştirdiklerini ve zencilerin yoğunlukta olduğu köyler oluşturduklarını iddia etmek zorunda kalırız ki bunun tarihi gerçeklerle bağdaşmayacağı ortadadır. Bu esmer tenli soydaşlarımızın Piskobu, Evdim, Hırsofu gibi Lüzyenyan, Venedik ve Osmanlı döneminin ilk yüzyılında adanın şeker kamışı ve pamuk üretiminin yaygın bir şekilde yapıldığı en gelişmiş köylerinde yoğun olarak bulunmaları rastgele bir olay değildir. Örneğin adanın Osmanlı dönemindeki ilk detaylı nüfus sayımının kaydedildiği 1572 yılına ait Defter - i Mufassal' a göre Piskobu köyü 9 semte bölünmüş olup 482 vergi mükellefi olan Kıbrıs' ın en büyük köylerinden biridir. Yine Kıbrıs' ın 1571 / 72 yıllarını kapsayan Muhasebe-i Varidat ve Masarif-i Hizane' sine, yani bütçesine göre, Piskobu ve civarındaki şekerhanelerin yıllık tahmini geliri 300,000 akçeye yaklaşmaktaydı. Lüzyenyanlar ve Venedikliler bu yörelerde yaşayan insanları "köle" statüsüne yakın bir statüde tutmuşlar ve angaryacı olarak çalıştırmışlardır. Bu husus 11 Cemaziyelahir 980 tarihli Kıbrıs Beylerbeyisine hitaben gönderilen buyruğunda da :

" Cezir - i mezburde kuffar - ı hakisar zamanında bazı mevazide şeker ve penbe (yani pamuk) ve sayir hububatı beyleri aktirüp kifayet mikdarı çift ve saban ve boyunduruk virmek ile amel - i raiyet idüp ziyade baha

ile alup barikoz tarifesine ektirmekle hayli mal hasıl olup" şeklinde açıkça teyid etmektedir.

Pekçok kaynağa göre Osmanlının adayı fethettiği yıllarda adada diğer ırkların yanısıra pekçok Habeşistanlı ve bugünkü Güney Mısır ile Kuzey Sudan bölgesinden getirilme özgür veya köle statüsünde insan varıyordu. 17. yüzyıl içerisinde Türk - Müslüman nüfus içerisinde yok olan bu insanların fiziki açıdan Piskobulu, Mennoyalı veya Hirsöfulü soydaşlarımıza ne kadar benzediklerini herhalde bir kez daha belirtmek gerekmemektedir. Gerçekte Salamis, Değirmenlik ve Ay. Paraskevi kazılarında çıkarılan negroid, yani zenci tiplere ait heykeller Afrika kökenli insanların Kıbrıs adasında Roma dönemi ve hatta öncesinde bile var olduklarını açıkça kanıtlamaktadır.

2. ADANIN OSMANLI HAKİMİYETİNE GİRMESİNDEN SONRA ADAYA GETİRİLEN NÜFUS :

Kıbrıs Türk toplumunun oluşumunda Anadolu'dan gelen Türk unsuru oynadığı çok önemli rol inkar edilemeyecek tarihi bir gerçektir. Ancak burada dikkatli olmamız gerektirecek bir husus vardır. Osmanlı devleti ve padişahları itihad ve Terraki dönemine kadar kendilerini ne bir Türk devleti nede bir Türk hanedanı olarak görmemiştir. Devletin ve hanedanın varoluş ideolojisi olan İslam dini belli bir ırktan çok, müslüman ümmetçiliğine dayalı bir görüştü. Bu nedenle Osmanlıların adayı bilinçli olarak Türkleştirmek gibi bir düşünce ve kaygıları yoktu. Nitekim adaya nüfus sevgiyle ilgili olarak verilen buyruğullarda bu sürgüne tabi tutulacak olanların belli bir ırka ait olmasını gerektiren bir emir yoktur; aksine belli meslek dalları ön planda tutulmuştur.

Ancak sürgün emirleri ile adaya getirilen nüfustan önce, Türk toplumunun bir bölümünü oluşturacak olan geride bırakılan Osmanlı askerine bakmak gerekmektedir. Ada'daki Türk veya daha doğru bir deyişle Müslüman - Osmanlı nüfusunu daha ilk yıldan yüksek tutmak ve bu yolla Kıbrıs Türk toplumunun nüfus yapısına kayan Latin, Venedik vesair unsurları gözardı etmek için bazı tarihçilerimiz ne tuhaftır ki yine

bir Rum tarihçeye Kıprianos' a başvurmaktadırlar. Angelo Calcapio' dan dinleyerek Kıbrıs' ın Osmanlılar eline geçişinin tarihçesini yazan Estienne de Lusignan' ın 1573 yılında yayınlanan İtalyanca eserindeki yalnız bir bilgiyi kullanan Kıprianos, Lala Mustafa Paşanın adada 20,000 kişi bıraktığını yazmıştır. Bu yanlış rakam daha sonra da ünlü tarihçi Hill tarafından da tekrarlanmıştır. Halbuki Estienne bu hatasını 1580 yılında yayınladığı Fransızca eserinde düzelterek 2000 yapmıştır. Gerçekte bu rakamın doğruluğu Başbakanlık Arşivinde Mâliyeden müdevver defterlerden 5168 numaralı defterin 10. ve 7168 numaralı defterin 247. sayfalarında verilen rakamlarla da uyumaktadır. Bu defterlere göre topçu, gönüllü, mustahfiz, ve azab olarak 2779 kişi 1572 yılı itibarıyla adada bulunmaktaydı. Aynı husus, Kıbrıs'a ait ilk Osmanlı bütçesinde de teyid edilmektedir. Bütçe "Mevaeib-i çavuşan ve gönüllüyan ve müstahfazan ve azeban ve topçıyan ve cebecıyan - ı kıla' ı mezkurin der cezire - i Kıbrıs..." başlığı altında adada 40 çavuş, 561 gönüllü, 979 müstahfazan, rüesa ve azeban, 254 topçu ve 63 cebeci bulunduğunu ve bunlara toplam yaklaşık 6.5 milyon akçe ödendiğini belirtmektedir. İşte Kıbrıs Türk toplumunun savaş sonrası ilk üyeleri, bir kısmı devşirme bir kısmı da Türk asıllı olan bu askerler ve gönüllerdir. Bunlardan bir kısmı savaştan hemen sonra ailelerini de Kıbrıs'a getirmişler, diğerleri ise ada ahalisinden eşler almaya başlamışlardı. Din ve dil farklarının getirdiği zorluklar da göz önünde bulundurulacak olursa adadaki kızlar, özellikle de savaş ganimeti sayılmış olan Latin ve Venedik asıllı kızlar yetersiz kalmış ve Anadolu' nun Canik (Samsun) dolaylarından bir miktar bakire kız getirilmesi için emir çıkmıştı. Hatta yeniçerilerin Rum kızlarına fazla tebelleş olmaları üzerine bunu men eden bir de ferman yayınlamıştı. Bu noktada durup kısa bir saptama yapmakta yarar vardır. Kıbrıs Türk toplumunun bu ilk üyelerinin babalarının çok önemli bir bölümünün ve annelerinin az bir bölümünün müslüman olması dışında Türklükle pek alakaları yoktur. Özellikle anne tarafından çoğunun aslı Latin, Rum ve Venediklidir. İşte bu Rum annelerdir ki adada pekçok Türk köyünün dilini Rumcaştırılmıştır. Asırlarca süren ilgisizliği, ekonomik

zorlukların ve bunları istismar eden Rum kilisesinin da bu olayda önemli bir rol oynadıkları elbette ki yadsınmaz. Ancak bazı Türk köylerinde dilin süratle Rumcalaşmasını alinan Rum eşler sağlamışlardır ve bu olay 19. yüzyıla kadar sürüp gitmiştir. Araştırmacı Ali Nesim'in Batmayan Eğitim Güncelerimiz isimli kitabında hayat hikayesini anlatan emekli öğretmen Mehmet Zihni İmamzade Ayyanı köyü halkı için bakınız ne diyor:

"Pek eski kadınlardan birkaçı halis Türkçe konuşur ve Rumca bilmezlerdi. Bunlar pek eskiden yerleştirilmiş göçmen soyundandı. Bir kısım halk Rumca konuşur, Türkçeyi de Rumca düşünerek Türkçe kelimelerle karıştırıp yarı Türkçe yarı Rumca bir ifade ile konuşurlardı... Köyde Frenk zamanında kalma köle Rumlar da vardı. Bu aileler arasında köye gelen Türk memurlar ve göçmenler evlenmişlerdi. Arnavut ailesi bir Rum cirasını müslüman etmiş ve Arnavutlar ailesi ondan türemiştir. Karamano ailesi ve daha birçok aileler Rum cirarıyla evlenerek aile kurmuşlardı. İsyan zamanında Rumlardan baki kalanlar geçerek Maratasa'ya gitmişler, böylece köyde sadece Türk aileler kaldı. Fakat lisanları çocukları besleyen anaların telkini ile Rumcalıştı."

Bu Rum kadınları ile evlilik hikayeleri pekçok köyümüzde vardır. Pekçok köyümüzde köyün Türk kurucusunun ismi hatırlanır ama eşi veya eşleri hakkında bilgi yoktur.

Adanın Türk - Müslüman topluluğuna katılan bir diyer unsur da Kıbrıs'ın fethi sırasında ve fethini müteakip müslümanlığını şeklen de olsa kabul eden üst tabaka Latin ve Venediklilerdir. Bu kişilerin sayısı oldukça kabarıktır. Savaşın en yoğun günlerinin kaydedildiği, dolayısıyla bir harb ceridesi de sayılabilecek 8 numaralı Mühimme Defteri (16 Mayıs 1570'den başlıyor) ile yine Kamil Kepeci tasnifine göre 221 Sınıflandırma numarası taşıyan defterde pekçok üst düzey görevlinin (17 kişi) İslamiyeti kabul ederek can ve mallarını nasil kurtardıkları anlatılmaktadır. Bazı örnekler verelim:

- Lefkoşa'nın fethinden önce 14 Ağustos 1570 tarihinde Murat ismini alan bir Venedikliye Ağırboz' da gedik verilir, diğer biri Mehmet ismini alır ve kendisine Karaman'da gedik verilir.

- 26 Şubat'ta Gırceli bir Venedikli Mustafa ismini almış ve kendisine 400 akçelik timar verilmiştir.

- Magosa'dan Bayram ismini alan' a 10,000; Behram ismini alan 8,000; Ceyvan ismini alana 7000, Ahmet ismini alana 4000 akçe timar verilmiştir.

- 7 Mart 1571 tarihinde Magosa' dan firar eden Venedikiliye Mehmet ismi ile 8,000 akçelik timar verilmiştir.

- 1 Nisan tarihinde başka bir asilzadeye Abdullah ismi ve 5000 akçelik timar, 11 Nisan tarihinde bir başkasına Mustafa ismi ve yine 5000 akçelik timar verilmiştir.

- 22 Mayıs'ta Gırceli bir asilzadeye Mehmet adı ve Girne Liman-reisliği verilmiştir.

- 8 Ağustos'da Magosalı bir asilzadeye Ahmed ismini ve 5,000 akçelik bir timarı almıştır.

- 26 Ağustos' da müslüman olan önemli zat ise bazı batılı kaynakların hadım edildiği ve işkence gördüğünü (Mesela Joseph von Hammer) iddia ettikleri Magosa kalesi kumandanlarından Kont Hercule Martinengo'dur. Müslüman olup Mehmed ismini alan Martinengo'ya ayrıca 20,000 akçelik bir de zemet verilmiştir. Defter olayla ilgili olarak şöyle diyor:

" Cezire' i Kıbrıs' ta Magosa nam kal' a keferesi ziyade zebun ve bicemal olup yürüyüş yerlerin bend ve sedde asla takatleri olmayıp bizzaruri vire eyledikleri zamanda rehın için içerüden gönderdikleri kapudan hüsn - i ihtiyarı ile İslma gelüp Mehmed deyu tesmiye olunmağın ibtidadan 20,000 akçe zemet buyuruldu." Bu asiller içerisinde ünlü Nores ailesinin üyeleri de vardır. Bu aileden olan Louise Nores'un mezar kapağı halen Arab Ahmet Camii nin döşemesinde bulunmaktadır. Ancak bu aile ile ilgili en ilginç husus Nores ailesinden bir kızın Sultan III. Mehmed ile evlenmesidir. III. Mehmed'e Mahmud isimli bir de veliath da veren bu kız saray entrikalarına karıştıkları gerekçesiyle oğluyla birlikte idam edilmiştir.

Kıbrıs Türk toplumunun en önemli bölümünü hiç şüphesiz ki Anadolu' da sürgün emriyle gönderilen Yörükler ve Türkmen Türkleri oluşturmuştur. Karaman eyaletinden Kıbrıs'a gönüllü olarak göç etmek isteyenlere engel olunmamasını emreden 9 Nisan 1571 tarihli hükümden sonra Kıbrıs' a ilk Türk - Müslüman nüfus

aktarımı ile ilgili emir 21 Eylül 1572 tarihlidir. Adanın savaş nedeniyle bozulan ekonomisini düzeltmek için nüfus transferini öngören bu فرمان çerçevesinde 6000 civarında aile sürülmesi planlanmıştır, Kıbrıs'a göçürülecek olanların kaza bazında isimlerinin yazıldığı 1572 tarihli Mevkufat Defterine göre sadece 1689 aile kayd edilebilmiş ancak bunlardan da sadece 777 aile Kıbrıs'a gitmiştir. Buna daha sonra 218 aile daha eklenmişse de bunların Kıbrıs'a gelip yerleştirildiklerine dair bir kayıt yoktur. Bu rakam 1574 yılına doğru artmış ancak adadaki elverişsiz şartlar ve özellikle sıtma salgınları neticesinde 1580 yılında firarlar artmıştır. Bu döneme Radar Aksaray, Beyşehir, Seydişehir, Ilgın, Akşehir, Koçhisar, Ürgüp, Ishaklı, Develikisar gibi şehir ve Ulukışla, Evbasar, Ahsen, Bozu, Demirli, Yatağan, Afşar, Pınar, Beğtimür gibi yörelerden gelen Türkmenlerin yanı sıra 1580'li yıllarda artan miktarlarda Yörük de adaya gönderilmiştir. Bunlardan bazıları çevrelerinde eşkiyalıkları ile tanınmış Yörük aşiretleri idi. Örneğin 8 Temmuz 1576 tarihli Anadolu Beylerbeyisi ve Uşak Kadısına hitaben gönderilen sürgün hükmü bunun güzel ve ilginç örneklerinden olup özetle şöyle demektedir:

"Kütahya kazasına bağlı Akkeçili yürüklerinden 50 - 60 kişilik bir grubun Sar nakiyesine davul - zurna çalarak bir hamama gelip içinde kadınlar varken kapıdaki peştemali kaldırıp içeri girmek istediklerini, bu esnada oradan geçmekte olan Rodos'tan gelen Derviş Çavuş adlı bir saray ulağının beygirlerini alıp kendisini de iyice döğdüklerini bildirmişsin... Şimdi bu adı geçenleri çokuk çocuğuyla Kıbrıs adasına sürgün eyledim. Hiç vakit geçirmeden onları Silifke yöresine gönderip Kıbrıs adasına göçürüresin."

Tarihçi Ahmet Refik'in yayınladığı (Anadolu'da Türk Aşiretleri) isimli yapıtında yer alan bir fetvada ise şöyle demektedir:

"Yörüklerden birisi Müslümanların ırz ve namuslarına saldırsa, ekinlerini de tahrip ederse... hiçbir şekilde yola gelmezse... belasından kurtulmak için Kıbrıs adasına gönderilmesi emrolunsa ve buna karşı gelse, katli caiz olur mu? Elcevap olur" Kaçar Halil, Akkeçili, Senetli, Şamlu, Karahacılı, Köseli, Eskiyyürük, Şihli, Kiseoğlu,

Patrak, Çıplaklı, Kedikli, Toslaklı, Saçıkara, Dirimlü, Cerit (Yörük aşiretlerinin isimlerinin okunuşlarında bazı farklılıklar olabilmektedir) gibi Yörük aşiretlerinden aileler değişik tarihlerde Kıbrıs'a sürülmüştü. Bu aşirelere mensup kişilerin pekçoğu da ya yolda ya da adaya vardktan sonra firar etmişlerdir. Bu firarlarla baş edemeyen Osmanlı hükümeti bir süre sonra " fesat ve şekavetten vazgeçerek bundan böyle kendi hallerinde oturup ekin ekerek geçimlerini sağlamak şartı" ile Yörüklerin yeniden Kıbrıs'a sürülmelerinden vazgeçmişti. Bu aşiretlerden bazılarının Türkmenlerle olan akrabalıkları ve Müslümanlıkları elbette ki tartışılmaz. Ancak bunu yapmaya ne yazık ki zamanımız elverişli değildir. Yalnız burada bir hususu daha belirtmekte yarar vardır. Bazı çevrelerin iddia ettiği gibi adaya sürülen halkın tümü de Türk - Müslüman değildir. Az sayıda olsa bile birtakım gayri - müslümlerin sürgün metoduyla adaya getirdiklerini biliyoruz. Ahmet Refik Altınay'ın yayınladığı bir belge bunun en bariz ispatıdır. 10 Ocak 1574 tarihli bu belgeye göre ünlü mimar Sinan'ın Kayseri'ni Nin Ağrinas köyündeki zımmı yani gayri müslüm akrabaları da Kıbrıs'a sürülecek diğer zimmiler arasında kaydedilmiştir. II. Selim, Akdağ Kadısı Hüseyin Çavuş'a gönderdiği bir emirle bu zimmilerin isimlerinin sürgün defterinden çıkartılmasını istemektedir. Diğer yandan Kıbrıs'a sürülen ve genellikle Larnaka ve Limasol yörelerine iskan edilen Hristiyan Karamanlarının da zaman içerisinde Kıbrıs Türk toplumu içerisinde eriyip asimile olduklarını biliyoruz. Ancak Kıbrıs'a sürgün edilen Kayseri Ermenileri olsun veya Konya Karamanlar olsun bunların Selçuklu döneminde ve öncesinde hristiyanlaşan ve bilhase Ermenileşen ve Rumlaşan Türkler olma ihtimali de kesinlikle gözardı edilemez. Nitekim değerli tarihçi Fehmi Turgal mülga şeri'yi mahkemeleri sicilleri üzerinde yaptığı araştırmada Niko bin Kaya, Asvador bin Bahadır, Şahane binti Sinan Sarkis veledi Kutlu gibi pekçok Türk bağlantılı Ermen ve Karmanlı tesbit etmiştir.

Adanın Osmanlı idaresine girmesini müteaki Müslümanlaşan asillerin yanı sıra Venedik ve Lati köylüleri de süratle İslamiyeti kabul etmeğe başladılar. Özellikle Karpas yöresinde bu yaygın bir şekilde

gerçekleşmiştir. Ekim 1571 fermanı ile Ortodoks kilisesinin resmen tek kilise olarak tanınması ve Latin kilisesinin faaliyetlerine son verilerek Latinlerin bir Millet olarak tanınmaması pekçok Avrupa kökenli köylüleri ya Ortodokslaşmaya ya da Müslümanlaşmaya itmiştir. Hogarth gibi araştırmacıların Karpaz yöresinde yaptıkları gezelerde beyaz tenli, sarışın veya kumral ve renkli gözlü Türk ve Rum köylüler saptaması hemhalde bu olayla ilgilidir.

Geçen yıl 9. Has - Der Sempozyumunda sunduğumuz bildiride detaylı bir şekilde incelediğimiz bu Latin - Venedik asıllı köylülerin bazıları direkt olarak müslümanlaşırken bazı köyler de dıştan müslüman ancak kendi aralarında hristiyanlık inanç, adet, örf ve isimlerini taşıyan gizli - hristiyanlık yani popüler isimleriyle Linobambakileri oluşturmuşlardır. Bu Linobambakiler arasında sonradan çok sayıda Rum ve az sayıda Ermeni ve Maronit de katılacaktır. Bu gizli-hristiyanlar adadaki siyasi duruma ve Osmanlı devletinin gücündeki zayıflamalara göre ya açıkça hristiyanlıklarını ilan edip Rum saflarına ya da Müslüman kalarak Türklerin saflarına katılmışlardır. Özellikle son yüzyılda kağıt üzerinde Müslüman görünen pekçok Linobambakî köyünün Hristiyanlığa kayması Türk liderliğini telesa kaptırmış ve bu köylere gönderilen cerci hocalar vasıtasıyla bu toplulukların İstamlaşması için gayret göstermiş ve Dillirga gibi yörelerde ve hepimize iyi bildiği gibi Luricina gibi köylerde başarıya ulaşmıştır. Dönemin Müftülerinden Ziya Efendi' nin II Temmuz 1905 ve 22 Şubat 1910 tarihli İstanbul hükümetine hitaben kaleme aldığı iki arzusunda hristiyanlaşıyorlar diye andığı köylerin hemen hepsi, içlerinde yaşayan bir miktar gerçek Türkün dışında Linobambakî nüfusuna sahiptir. Ziya Efendiye göre bu köylerden bazıları şunlardır:

“Korfi, Lanya, Ayandihonâ, Monagrul, Doro, Monagri, Trimiklîni, Limnad, Vavla, Laya, Ayos, Anglîsia, Apos, Kyrothia, Piyi, Milya, Aytotoro, Fasula, Yeroşibu, Ayvarvara ve Çite.”

Kıbrıs Türk nüfusunun bir diğer kaynağı da Boşnaklar, Arnavutlar, Gürcüler ve Çerkezlerdir. Vakit darlığı nedeniyle bunların burada teker teker incelenmesi

imkansızdır. Bilindiği gibi 17. asır başlarında kıyı şeridinin korsanlar tarafından tehdit edilmesi üzerine Lüzinian ve Venediklilerin daha önce yaptığı gibi Osmanlılar da adanın kıyı köylerine Boşnak ve özellikle de Arnavut göçmenler yerleşmişler, bir kısmı hristiyan olan bu Arnavutların bazıları, özellikle Dillirga ve Limasol yöresindekiler, Müslümanlaşarak Türk toplumunun bir parçası haline gelmişlerdir. Bunlardan Rumlaşarak Osmanlı devletine karşı yapılan ayaklanmalarda önemli görevler üstlenenler de olmuştur.

Adamıza gelip yerleşen ve zamanla Türk nüfus içerisinde asimile olan Çerkezlerin torunlarından bazılarının isimleri hepimizce bilinen popüler isimlerdir. Adaya son Çerkez sevkıyatı 1864 yılında yapılmıştı. İskan edilmek üzere Kıbrıs' a gönderilen 2700 Çerkez' den 2150' si yolculuk sırasında, 350' si de Kıbrıs' a varışlarında sıtmadan ölmüş, sağ kalan 200 kişisi de Limasol yöresinde iskan edilmişlerdi. Cevdet Çağdaş' ın 1964 yılında yaptığı bir saptamaya göre ölen çerkezler Aya Sofya camii yanında ve bugün varolmayan Garipler Mezarlığına gömülmüşlerdi.

17. asır başlarında Anadolu' dan kafi miktarda nüfusun adaya aktarılamaması ve gelenlerin geri firarından dolayı, Halep, Şam, Hama ve Humus civarlarından da sürgün yoluyla adaya müslüman nüfus gönderilmişti. Bu müslüman nüfusun az sayıdaki Arabin yanı sıra çok sayıda Türkmeni de ihtiva ettiğini biliyoruz. Gerek bu sürgülerde gerekse ileriki yıllarda adamıza gelen az miktardaki Müslüman Arap kolayca Türk toplumu içerisinde erimiştir.

Konuşmamızın başında belirttiğimiz Osmanlı dönemi öncesi Afrika kökenli zenci veya koyu tenli köylülere ek olarak Türk toplumunun bünyesine bir de köle olarak giren ve zamanla hürriyetlerini kazanarak toplumumuzun bir parçası haline gelen siyah ve beyaz köleler vardır. Ne yazık ki zaman darlığı nedeniyle burada detaylı bir şekilde üzerinde duramadığımız bu ilginç konu araştırmacıların beklemededir. Bu da kısmen eldeki şeri sicillerin taranmasıyla mümkün olabilecektir. Sadece 1590-1640 yıllarını kapsayan kısa bir taramaya göre Kıbrıs' ta Türkler tarafından satın alınan esirler arasında şu milli yetlere rastlamak olasıydı: Rus, Habeş, Mısır,

Eflak, Çerkez, Macar, Gürcü ve Hırvat. Bunlardan beyaz kadın köleler Lefkoşa çarşısında en pahalı satılanlardı. Bir Çerkez kızına 14,400 akçe verilirken ortalama zenci erkek köle fiyatları 4000 ile 8000 akçe arasında değişiyordu.

Bu kölelerin pekçoğu daha kölelik ilga edilmeden önce hürriyetlerini almış, yerli Türklerle evlenmiş ve Türk toplumunun ayırd edilemez bir parçası haline gelmişlerdir. Habeşi ve diğer siyahi köleler hürriyetlerini kazanmalarını müteakip bilhassa Latin - Venedik dönemi kalıntısı müslümanlaşmış siyahilerle evlenmek suretiyle özellikle Elye , Piskobu, Mennoya ve Hırsofu yörelerindeki esmer ve zenci tipli soydaşlarımızın nesillerinin sürdürülmesine ve sayılarının artmasına neden olmuşlardı. Ancak bunlardan beyazlarla evlenenleri de yok değildir. Bu karışık evlilikler neticesinde negroid özellikli, ancak zenci olmayan soydaşlarımız ortaya çıkmıştır. "Kara Osman", "Kara Hasan", "Kara Mehmet", "Arap Ali", "Arap Ahmet" gibi lakablı isimleri taşıyan pekçok soydaşımızda bu negroid özellikler birkaçını görmek mümkündür.

Kıbrıs Türk nüfus yapısına katkıda bulunan bir diğer unsur da şüphesiz ki Müslümanlaşan Rum köylü nüfustur. Bunları, şeri sicillerde yansıyan az sayıdaki genellikle kasaba ve şehirlerde yaşayan ve İslamiyeti kabul eden Rumlarla ve mahkemelere yansıyan münferit vakalara neden olan hristiyanları karıştırmamak gerekir. Burada çok tartışmalı bir konuya girdiğimizin farkındayız ve ne yazık ki bu konuyu gerektiği gibi detaylı olarak tartışmak için zamanımız da yoktur. Bazı çevrelere göre bu olay daha önce hristiyanlaşan Türk köylerinin yeniden müslümanlaşmasından başka bir şey değildir. Bu tezin kısmen doğru olduğu bir gerçektir. Adada bazı Türk köylerinin çeşitli nedenlerle hristiyanlaştığı tarihi bir gerçektir. Tapu kayıtları özellikle Baf ve Trodos köylerinde hristiyanlaşmış Rumlaşan Türk köylerinin varlığını ispatlamaktadır. Ancak bir Türk köylünün hristiyanlaşmış Rumlaşmasını kabul eden mentalitenin bir Rum köylünün müslümanlaşarak Türkleşmesini reddetmesini anlamak da kolay değildir hem de bunun binlerce örneğinin Osmanlı İmparatorluğunda görüldüğünün bilinmesine rağmen. Bu konuda daha

sağlıklı ve detaylı bilgi verebilmek için Kıbrıs' la ilgili Osmanlı vergi tahrirlerinin gözden geçirilmesinde yarar vardır. Ancak Kıbrıs' ta hristiyan reyadandan haraç vergisi toplama işi Kilise' ye verildiğinden ve merkezi hükümet tarafından hazırlanan haraç vergisi mükellefleri listeleri Kilise tarafından hazırlanan listelere dayandırıldığından Osmanlı ve Kilise tahrir belgeleriyle arada pek fark olmasa gerektir. Örneğin bu kilise listelerine göre 1825 yılında haraç vergisi veren Margi, Civişil, Baf Prastyosu, Kandu, Bladanısyo ve Melunda köyleri 1832 yılı itibarı ile haraç listelerinden çıkartılmışlar yani müslüman köyler haline gelmişlerdir. Bunun geçici vergi affıyla bir ilgisi yoktur. Nitekim bu köyler 1960 nüfus sayımına göre de tamamen Türkler tarafından iskan edilmiş olan köylerdir. (Bu saptama söz konusu köylerde 19. asır itibarıyla hiçbir Türkün yaşamadığını gösterebilir; tek gösterebildiği 1832 yılı itibarıyla bu köylerin Rum ahalisinin Müslümanlaştığıdır).

Kısaca toparlamak gerekirse Kıbrıs Türk halkının oluşuma da diğer tüm halklar gibi dinamik bir seyir izlemiştir. Önemli bir bölümünü teşkil eden Türkmen ve Yürüklerin dışında hristiyanlaşmış Türk, Afrikalı, Arnavud, Gürcü, Çerkez, Arap, Çingane, Rum, Latin ve Venedikli unsurları da alarak 20. yüzyılın ilk yarısındaki yapısına ulaşmıştır. Amazon ve Borneo ormanlarından bir - iki kabileyi saymazsak dünyadaki tüm ulusların da tarihi seyir içerisinde oluşumları bundan farklı olmamıştır. Ancak bu tarihi geçreği saptırmak ve bugün Kıbrıs' ta tek bir Kıbrıs milletinin veya halkının var olduğunu ileri sürmek de tarihi ve ilmi açıdan tamamen bir safсата olarak kalmaya mahkumdur.

Kıbrıs Türkleri, Rum Lideri Vasiliu'nun iddia ettiği gibi bu adanın 400 yıllık misafirleri değil, büyük çoğunluğu Kıbrıs' ın tarihi nüfus kaynağını oluşturan Anadolu' dan gelip bu adanın 9000 yıllık kültür mirasıyla yoğrulmuş bir toplumdur. Bu toplum oluşurken ona katılan unurlarla gelişmiş, zenginleşmiş ve Kıbrıs tarihinin derinliklerine kök salmıştır. Kıbrıs Türk toplumu ve özellikle de gençliği bu gerçekleri kavrayabildiği oranda bu topraklara yapışacak ve ona bu adada yaşam hakkı tanımak istemeyen Rum liderliğinin askeri, ekonomik ve kültürel baskılarına karşı durabilecektir.

AVUKAT SÜLEYMAN ŞEVKET'E RUMCA AĞIT

Ulus IRKAD

Türkçe harflerle Rumca şiir yazmak bundan 60 sene öncesi Kıbrıs'ın köy kökenli yerli ozanlarının en büyük özelliklerinden biriydi. Konumuz Süleyman Şevket' e Ağıt olduğuna göre isterseniz, hakkında Rumca ağıt yakılan Süleyman Şevket' in kim olduğunu ve niye kendisi için Rumca ağıt yakıldığını anlatalım önce.

SÜLEYMAN ŞEVKET

1908 yılında Baf'ın Vreçça köyünde dünyaya gelen Süleyman Şevket köydeki ilkokul tahsilinden sonra kardeşi Mahirle birlikte Rüştüye'yi ve liseyi Lefkoşa' da okudu. 1926 yılında liseden mezun oldu. Liseden sonra İstanbul Darülfünununu bitirdi. Kıbrıs'a geldikten sonra Bafta bir yazıhane açtı ve avukatlığa başladı. Avukatlığı ada çapındaydı. Hemen hemen her gün bir yerde davası olurdu. Rum avukatlar, içinden zor çıkılacak davalar için kendilerine başvuran rumlara : " Biye isto Durçin do goççino - " Kırmızı Türk' e git" diye öğüt verilermiş . Şevket pembe yüzlü olduğu için rumlar arasında "Kırmızı Türk" diye anılırdı.

27 Eylül 1986, Cumartesi tarihli Kıbrıs Postası Gazetesinde, kardeşinin ağzından Süleyman Şevket' i anlatan yazar Nevzat Yalçın, yazısına şu satırlarla devam ediyordu:

"Pissuri' de harup yığınlarını koklarken, yaşlı bir Rum kadın kahveci yanıma gelerek " Bezmu, ise adelfos du Şevketimu?" (bizim Şevket' in kardeşi misin ?) dedi ve boynuma sarıldı. Kadın hicırıklarla ağlıyordu. "O yalnız sizin değil, bizim de liderimiz idi." diyordu. Bu anımı unutamam." Nevzat Yalçın yazısında Şevket için sunları ekler:

"O, her özelliği ile bir halk çocuğu idi. Bir halk lideriydi. Doğuştan öyleydi. Çalışkan ve zeki bir gençti, ama bütün özelliklerinin üstünde, o bir liderdi."

Eğitimine bir aralık İngiltere' de devam eden Şevket orada da sosyal faaliyetlerde önemli görevler alıyordu. Londra' da bulunduğu üç yıl süresince bir dinamodan farksızdı. Yirmidört yaşında bir ülkede öğrenim görmemin omuzlarına yüklediği kişisel gelecek kaygısı Şevket' e az geliyor, Londra' nun ünlü kulüblerinden National Liberal Club' da " Türkiye Açısından Yakın Doğu" da Siyasi Durum" gibi, mutlak büyük kültür birikimi gerektiren ağır konularda konferanslar veriyordu.

Sağken Bafta bulunduğu dönem zarfında yaptığı hizmetler ve gençliğe kazandırdıkları hiçbir zaman unutulamaz. Poli - Hirsofu Bölgesinde bölge Rum ve Türk ağalarının halkın kamu mülkiyeti olarak İngiliz Hükümetinden kiraladığı arazi ve suya elkoymalarıyla başlayan kargaşalıkta, Şevket halkın parasız avukatlığını üstüne alarak kısa zamanda sözü geçen arazilerin tekrar halka verilmesini sağladı.

1930' lu yıllarda avukatlığa devam ederken gençliğin bir futbol kulübü olmadığını görerek Baf Bölgesinde bulunan Dr. İhsan Ali, Talat Taşer ve Derviş Ahmet Raşit adlı arkadaşlarıyla " Yıldız Futbol Kulübü" nü kurdu. Kendisi de çok iyi bir futbolcu olduğundan fiilen takımda yer alarak, Yıldız Takımının Baf Rum Mahalli liginde çok iyi başarılar kazanmasını sağladı.

Süleyman Şevket 1930' lu yılların kuşağındandı. O dönemin aydınları Humphry Boggart tipi hafif yana eğik şapkaları, temiz, tertipli, kat ve kiravatlı elbiseleri,

ellerindeki bastonları, Yunan Mitolojisi, Hristiyanlık dini - İncil, tasavvuf, divan edebiyatı bilgileri ve çeşitli özelliklerle toplum içerisinde aydın olma görevini yerine getirirlerdi, Rumcaı, İngilizceyi, Fransızcaı bilirler, bu dillerin edebiyatını da yakından takip ederlerdi. İçlerinden bazıları Nazi Almanyasının Kuzey Afrika' dan yaptığı yayınlar sırasında Almancayı da öğrenmişti. Hepsi birer ayaklı kütüphaneydi. Merhum Zihni İmamzade ölmeden önce bana Süleyman Şevket' i şöyle anlatmıştı: " Rum - Türk onu herkes severdi. Bir Rum avukata ada haricine gitti mi davasını devam ettirmek için Süleyman Şevket' i yerine vekil bırakıyordu.

Hiç unutmam Bibereıklar denen yerde kahve içiyorduk. Ben bir İngilizce kitap okuyordum. Orada anlayamadığım bir İngilizce kelimeye tesadüf ettim. Manasının anlayamadım. O hemen yerinden kalktı doğruca Baf Polis İstasyonuna giderek bir Red House sözlüğüyle çak geldi. Arkadaş hatırı bilen insansever bir insandı. Ne çare ki bir kaza neticesi onu 1936 yılında kaybettik.

Bir kış günüyü ve onu Leymosun' da bir partiye davet etmişlerdi. Bu partiye hava iyi olmadığı halde gitmeye karar verdi. Gerek Rum gerekse Türk arkadaşları ona: "Gitime, hava iyi değil, bir kazaya uğrarsın" diye engel olmak istediler ! Fakat dinlemedi.

Aşelya deresi öyle bir kabarmıştı ki köprüyü alıp gitmişti. Daha önceleri Aleksandros adlı bir Rum' un buna benzer bir kazaya kurban gittiği gibi şöförüyle köprüünün üzerinden geçeriz zannı ile maalesef derenin içine düştüler ve denize kadar sürüklenip kaybolup gittiler. Birkaç gün sonra sürücüyü, onu da bir hafta sonra şazlıkların içinde parçalanmış buldular. Baf halkıyla bütün Kıbrıs onun için yas tuttu."

Nevzat Yalçın ise Kıbrıs Postasındaki değerlendirmesinde şunları söylüyor:

"Süleyman Şevket hakkında ne yazılsa az ... Eski hastalığımızdır: Kendi değerlerimizden söz etmekte çok cimriyiz. Yabancılar bu değerleri bulup gün ışığına çıkardılar mı, gazetelerimiz bunu hemen baş haber yaparlar."

Ölümünün üzerinden 56 yıl geçen Süleyman Şevket, Kıbrıs için çok büyük bir kayıptı. Arkasında bıraktığı boşluk, kuşaktan kuşağa sürüp gidecektir.

Kıbrıs' ın kadın gazetecilerinin olan Ülviye Mithat 1936 yılında üzüntüsünü onun için yazmış olduğu şu

şürde dile getiriyordu: (Bk. Kıbrıs Postası)

FERYAD

Geliniz hep toplanalım bu matemin başında, Aramızdan koparıldı henüz pek genç yaşında, Bir satircik yazı bile yoktur meçhul taşında Senin için aziz ölü hepimiz kan ağladık.

Ah Süleyman, bizim için bir ümittin, emeldin Akıllıydın, bilgiliydin, çoğumuza bedeldin, Zamanında milletini koruyacak bir eldin, Senin için büyük şehit hepimiz kan ağladık.

Bilmiyoruz ne kabrini, ne yerini senin biz, Zalim felek bırakmadı hayatından hiçbir iz, Bu matemde müstereğiz küçük büyük hepimiz, Senin için bedbath ölü, ağladık kan ağladık.

Vücüdunu katil dere nerelere sürüdü, Seni yutan azgın sular denize mi yürüdü, Faciannın karanlığı gönümüzü büürdü, Senin için garip Şevket, hepimiz kan ağladık.

Gittin, gittin ebediyyen gençliğine doymadan Acap hangi kumlar gömdü cesedini soymadan, Ulu Rabbim pek büyüktür verdiğimiz bu kurban, Senin için yüce şehit, hepimiz kan ağladık.

Tanrı ! Kimsin, nesin söyle bu zulmüne sebep ne, Neden kıydın milletimin en değerli erine, Mel' un ecel, eserine bak sevine sevine, Hayat değil, deha gömdün lanet olsun şerrine, Senin için ah Süleyman, hepimiz kan ağladık.

Arzu ederseniz şimdi de esas konumuz olan ve hala daha Rumlar arasında bir ağıt olarak söylenen Rumca yazılmış şürde bahsedelim. 1910 yılında, Vreçça köyünde doğan Mustafa Hulus adlı vatandaşımız Süleyman Şevket'in akrabası ve köylüsü olması hasebiyle, ölümüne kadar üzülmüş ki hayatında ilk ve son olarak Süleyman Şevket için 500' ü de Türkçe harflerden yine Rumca olan dört kanattan müteşekkil şiirini onun anısına ağıt olarak kaleme aldı. Bu eserini

Halkbilimi 28

20 Temmuz 1936 tarihinde Baf - kasabasındaki panayırda Baf Türk ve Rumlarına sattı.

Özellikle Rumların günümüze kadar söylediği bu "Ağıt" aynen aşağıdaki gibidir.

Bİ MA DU ŞEVKET

Nagovgusin da lakirga
Dora Nasıobade
Genandraudin nasasbo
Geolisas nağriğade
Hristiani Otomani
Gondamisi Sinahdide
Gebığidin Otomanon
Brodiforan Nadide
Andi de Gedalafimu
Namin bareksigide
Gisdahurya brugrisgesde
Namengadiroğude
En ce bi yasdon raşgalon
Rammada namemahi
Cenalalodo bigman
Horiznagammo lafi
Gabuda Vreçça bulalun
Endayenennigadamu
Ge Mustafan me leğusin
Emenan do onomamun
Gehoryanimu idane
Afdibunamiliso
Ston gozmomu anthiminion yanafiso
Dobıgman bunasasbo
Doranadathimiso
Gedifeu deşbraksesu
Eğonaşassiuse
Dimbraksin buğegamen
Mesdon thegevrin vreşi
Baresgevin thes desseris
Isdo drianda cksi
Theyemu bandothiname
Thinuyire du gozmu
Bende lepta voyihyan
Baragalos sedezmu
Genasasbo ya don Şevket
Emas don gideoron

Ston bodamon bu eppesen
Isdu yohirgu don boron
Bollin eppesasi
Alla na bo ya ena
Di georos busbuthasen
Bolla gala disdaksena
Na bo ce pyos don dusbuğasen
Eginondon gaymenon
Sdon bodamon bugnidigen
Don diz magarizman on
ce basa thegya igane
Ge mesas du horyondu
Ge boz lahen
Nasgodothi
Navrido tha nadondu
Baderasdu mideradu
Thio behdya eganan
Yanasasbo dobivman
Firnunde bu do glaman
Ce do mikron
Şevket Leğan
Mahirin don meğalon
Co sadanas dus zilepsen
Don themanon du mavrun
Embuidane bolla gali cesbuthazmeni
Bu duş galus gali idan
Sdin Gıprun gathizmeni
Sdo horyon bu idane
Ihan ge enan thion
Epyasen ge don Şevket
Gondadusan bedion
Isdo sholion donesdellen
Eginon ga thi mera
Epyanon medas glira
Goma ge meforean
Delyonni gimodigon
Skolion du horgudu
Stin horan busbudasen
Mehrimada du thküdu
Ama delloni ge afdon
Thiyosdu sgediazi
Di gi oron don ethele
Paracs bu sazi
Amesos bu don esdilen

Bera ya na spothasi
Yadi ithelen yeradia
Bo si dan na don sasi
Isdo Londinon esbodasen
Evgigen di gi oros
Isdo drianda eski
Isdo yo firgu don boron
Ebirendon o haros
Ibedalliana bedade
Ge don hrisoledde
Ci nu brebi na magaris
Gemenan bos bollade

Ağıtın Türkçesi ise çevrilebildiği kadar şu şekildedir:

SÜLEYMAN ŞEVKET'E AĞIT

Lakırdıları kesin şimdi, susunuz
Ayıptır size söyleyim, bana kulak veriniz.
Hristiyanlar, müslümanlar yakın gelin toplanın,
Kınamayın ben Türk şairimi,
Gelin ilk şiirini dinleyin.
Beni dinlerken ne olur aşığılamayın
Biri öğretilmedi bana şiir yazmayı
Doğum yerim Vreçea, imzam da Mustafadır.
Bahsedeceğim kişi köylümdü
Onu anmak istedim,
Fırsattan istifade adım söylensin diye
4 Ocak Cuma 36' da oldu cenaze töreni
Yağmurlu bir gündü, yalvarırım allahım
Sen dünyayı yarattın, bana da yardımcı ol
Beş kuruş kazanıp, Şevket için yazayım.
Eniş aşağı giderken engin dereye düştü.
Çok insanı alıp sürükledi bu dere
Ben yalnız bir tanesinden söz ederim bu kere
Çok yüksek tahsil etti yabancı ülkelerde,
Söyleyim kim okuttu hem de bu garibanı.
Derelerde boğulan bu kıymetli adamı.
Bütün köy ağladı bu kıymetli adama
Nasıl bir tesadüftür burada boğulması
Hem de çok yaş döktü ana ile babası
İki evlat ettiler birini kaybettiler
Gecenin gündüz ağlarlar, acıdan bayılırlar.
Büyük oğlana Mahir, ötekine de Şevket

Koymuşlar adlarını iftihar etmek için
Çok iyi insanlardı, eğitilmiş kültürlü
Bu yüzden olsa gerek, Şeytan kışkırdı
Buldukları köyde bir de dayıları varmış
Almış Şevket' i evlat edinmiş
Okula göndermiş adam olması için
İlkokuldan sonra şeherde de okudu
Liseyi bitirince avukat olmak istedi.
Yapınca planını hemen niyetlendi
Dayısı para verdi
Tahsile gönderdi
Yaşlıydı gelecek kaygısından
Avukat olmasını istedi
Onu Londra' ya böyle gönderdi.
Sonunda avukat oldu geldi Londra' dan
Kelebekler gibi uçtu 36' da o köprüden
Kartal oldu Azrail
Aldı canını bir kuş gibi
Bana sadaka verip
Onu rahmetle anın
Toprağı bol olsun
O büyük insanım

MUSTAFA HULUS

1936 - Vreçea

Genç yaşta olamıyla Kıbrıs - Türk toplumunun kişiliğinde çok şey
yüzdüğü Avukat Süleyman Şevket... (Yeni Kıbrıs, Ocak, 1987)

Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...

ETKİNLİKLERİMİZ

HAS - DER GENEL KURUL TOPLANTISI

Halk Sanatları Derneği 16. Genel Kurulu 9 Ocak 1993 tarihinde dernek lokalinde yapıldı. 1993 yılında Yönetim Kurulu, Onur Kurulu ve Denetim Kurulu aşağıdaki kişilerden oluştu.

Yönetim Kurulu

- 1-Öcal Erten (Başkan)
- 2-Göksel Ince (Sekreter)
- 3-Mehmet Birinci (Sayman)
- 4-Hasan Bulunç
- 5-Kani Kanol
- 6-Engin Anıl
- 7-Betül Arslan
- 8-İlker Özova (Yedek)
- 9-Lisani Kozal (Yedek)

Onur Kurulu

- 1-Kezban Kavaz (Başkan)
- 2-Hasan Ekmekçi
- 3-Ali Tümsoy
- 4-Beril Beşok (Yedek)

**Betül ARSLAN
Sevcan ÖZTÜRK**

Denetleme Kurulu

- 1-Hasan Aboborlu
- 2-Gamze Atay
- 3-Papatya Saraylı
- 4-Tarik G. Emiroğlu (Yedek)

Yönetim Kurulu Görev Bölümü

- 1-Sosyal İşler Kolu / İlker Özova
- 2-Üye Özlük İşleri Kolu / Göksel Ince
- 3-Basın Yayın Kolu / Engin Anıl
- 4-Dergi Kolu / Tuncer Bağışkan
- 5-Otantik Halk Dansları Kolu / Hasan Ekmekçi
- 6-Çağdaş Halk Dansları Kolu / Fatma Güven
- 7-Müzik Kolu / Hasan Ekmekçi
- 8-Tiyatro Kolu / Ulus Beledoğlu - İlker Özova
- 9-Çocuk Klubü / Taşkın Özeygin - Betül Arslan
- 10-Teknik İşler Kolu / Hasan Bulunç
- 11-Kitaplık ve Arşiv Kolu / Rifat Şık
- 12-Araştırma Derleme ve Eğitim Kolu / Lisani Kozal - Engin Anıl
- 13- Demirbaş Eşya Kolu / Birsen Eminer

MASAL ANLATMA ŞÖLENİ

Has - Der tarafından organize edilen ve finansörlüğünü Deniz Kırtasiye' nin üstlendiği Masal Anlatma şölenlerinin 6. sı gerçekleştirildi.

İki kategoride olmak üzere 16 ve 17 Ocak günleri Mağosa' da Kıbrıs Sanat Derneği, Güzelyurt' da Sanat Derneği ve Lefkoşa' da Halk Sanatları Derneği merkez binalarında ön elemeler yapıldı.

Ön elemeler sonucunda kategorilerinde Lefkoşa' daki Finalde katılmaya hak kazanan masalcılar şöyle belirlendi.

Lefkoşa

A Kategorisi

- 1-Umut Ersoy
- 2-Eda Özçetinel
- 3-Dilare Özen
- 4-Koray Derviş
- 5- Buse Mis

B Kategorisi

- 1-Fırat Erkanat
- 2-Çiğdem Bahadır
- 3-Ayça Yazgan
- 4- Ulaş Koç
- 5-Perihan Kuşun
- 6-Nazen İnancı
- 7-Simgе Aynalı

Güzelyurt

A Kategorisi

- 1-Şükrü Onbaşı
- 2-Konçe Baydar
- 3-Havva Onbaşı
- 4-Sadiye Turan
- 5-Hasret Koluç

B Kategorisi

- 1-Emine Melis Karataş
- 2-Mehmet Muslu
- 3-Servet Kalkan
- 4-Sevim Güçlü

Mağosa

A Kategorisi

- 1-Serhat Aktaş
- 2-Öznur Kurt
- 3-Damla Kayaalp
- 4-Ersül Ernur
- 5-İlknur Borazanç

B Kategorisi

- 1-Güzide Yenağralı
- 2-İlknur Aydoğan
- 3-Emine Öykü
- 4-Umut Albayrak

Masal Anlatma Şöleninin finali 23. 1. 1993 Cumartesi günü gerçekleştirilmeden önce Mevlevi Tekkesi önünde çocukların resim yapmasıyla başladı. Mutlu dünyalarını resimleyen çocuklar, daha sonra yaptıkları resimler ile şarkı söyleyerek Posta Genel Merkezi'nin önüne kadar yürüdüler. Ayrıca Masal Anlatma Şölenine katılacak çocuklara Deniz Kırtasiye tarafından Deniz Plaza' da bir kokteyl verildi. Lefkoşa Devlet Tiyatroları' da başlayan Masal anlatma şöleni her iki kategoriden 15' er çocuğun anlatıkları masallarla devam etti ve gerçekleştirilen final neticesinde kategorilerinde en başarılı masalçı seçilen çocuklara Deniz Kırtasiye' nin hazırladığı hediye çekleri takdim edildi. Ayrıca tüm çocuklara birer hediye paketi ile başarı belgesi verildi.

Kategorilerinde başarılı seçilen masalcılar şunlardır.

- 1- Umut Ersoy, Damla Kayaalp, Ersül Ernur
- 2- Emine Öykü, Umut Albayrak, Perihan Kuşun, Ayça Yazgan. Turgut Deniz tarafından finalde başarılı olan masalcılara 1993 yılı içinde bir yıllık kırtasiye masrafı alışveriş imkanı sağlamıştır. Halk Sanatları Derneği olarak masal anlatma şöleninin gerçekleşmesinde hiçbir masraftan kaçınmayan Deniz Kırtasiye' ye , etkinliğe destek veren Milli Eğitim ve Kültür Bakanı Sn. Eşber Serakıncı' ya , Kültür Dairesi ve Devlet Tiyatroları Müdürlüklerine, Lefkoşa Belediye Başkanı Sn. Burhan Yetkili ile Lefkoşa Belediye Tiyatrosuna, PGM Tarık Şubesine ve Masal Anlatma Şöleni Juri üyeliğini yerine getiren Sn. Mehmet Ertuğ, Yaşar Ersoy, Erol Refikoğlu, Işın Refikoğlu, Osman Alkaş, Perihan Toygan ve Alpaslan Uzun' a teşekkürlerimizi iletiriz.

Ülkemizden ve DÜNYADAN

SANAT, KÜLTÜR HABERLERİ

* Yaklaşık 35 yıllık gazeteçilik yaşamında pek çok ödül alan Neriman Cahit, Türkiye' de yayınlanan Nokta dergisi tarafından ödüllendirildi. Cahit, K.K.T.C'ndeki basında özgün röportajları, sosyal konulara yaklaşımı açısından ve GımeÇevre Planlaması ile ilgili araştırma - röportaj sebebiyle "Doruktakiler" 92 özel ödülüne değer görüldü.

* Dizzy Gillespie; cazın en büyük ustalarından 6 Ocak 1993' de öldü.

* 18 - 23 Ocak tarihleri arasında A.K.M' nde "Renk ve Ritim" başlığını taşıyan bir sergi daha açıldı. Bu sergi, Ali Atakan'ın eserlerinden oluşuyordu.

* Türkiyeli Karikatür ve Fotoğraf Sanatçısı Sema Ünderer ve Kıbrıslı sanatçı Alper Susuzlu' nun karma-resim ,karikatür ve fotoğraf sergisi açıldı. Bu sanatçılar sergi süresince dileyen herkesin portresini ücretsiz olarak çizdiler.

* Bir diğer sergi ise, yine A.K.M.'nde Cumhurbaşkanı Rauf Raif Denktaş' ın fotoğraf sergisi idi. Ve bu sergi, doğa, insan görüntüsünü oluşturmaktaydı.

* Karikatür sanatçısı Musa Kayra ile Arif Albayrak, İsviçre ve Türkiye' de düzenlenen karikatür yarışmalarında ülkemize üç ödül getirdiler.

* 13 yıldır ülkemiz tiyatro hareketine katkıda bulunan L.B. Tiyatrosu " İnsan Olan İnsan " adlı yeni oyununa 8 Ocak akşamı başladı.

* Ülkemiz sanat yaşamına düzenlediği sinema geceleri, sergi gibi etkinliklerle düzenli katkılarda bulunan HİP GALLERY, 1. Kuruluş yıldönümünü 2 etkinlikle kutladı.

1- Dizayn 74

2- Abidin Dino'ya ait sergi

* Ünlü film yıldızı Audrey Hepburn öldü.

* "K.K.T.C' nin Tanıtılmasında Kültür ve Sanat' ın Yeri ve Önemi" konulu bir açtıkoturum, A.K.S.D tarafından 22

Ocak 1993 tarihinde gerçekleştirildi.

* Gazeteci - yazar, araştırmacı Uğur Mumcu 24 Ocak Pazar günü, bir suikast sonucu öldürüldü.

* IDIL Abla Tiyatrosu temsil oynamak amacıyla Kıbrıs'a geldi. 21 Mart'a kadar çeşitli okullarda " Baba Çoçuklaşma" adlı müzikli oyununu çeşitli okullarda sergiledi."

* Lefkoşa Belediye Tiyatrosu " İnsan Olan İnsan" adlı oyunu, halkımıza sundu. Peki yasız Yaşar Ersoy' un yönettiği bu oyunu izlediniz mi? Eğer izlememişseniz doğrusu çok şey kaçırdınız. Ama unutmayın hiçbirzaman geç değil.

Ve yine Unutmayın:

Tiyatro'nun amacı; Hamlet' in ünlü tanımıyla: "Doğduğu gün de, bugün de... dünyaya bir ayna tutmak, iyilerin iyiliklerini kötülerin kötülüklerini göstermek , çağımızın ne olup olmadığını ortaya koymaktır.

Ama biliyorsunuz doğruyu görmek, iyiyi bulak için önce " GÖRMEK " gerek...

* Sevgili sanatseverler, Devlet tiyatroları' nin yeni oyunu " Şişpevdi" . 19 Mart tarihinde sanatseverlerin karşısına çıkan oyun, büyük beğeni topladı. Müzikal bir oyun olan "Şişpevdi" de, 8' i kadrolu, 3' ü Türkiye Devlet Tiyatro Sanatçısı ve geriye kalanı da amatör olmak üzere 19 kişi görev alıyor.

* Evet, işte yeni bir medya: "Pygmalion Kültür ve Sanat Dergisi." Kültür ve Sanat şalesinde yeşil sabunla yıkanmak isteyenler; bu dergiyi gördünüz mü? İlk sayısında çok güzel şiirler, yazılar ve oldukça ilginç desenler var. Okumanızı salık veriyoruz. Üstelik Pygmalion Dergisi her ay değil, mevsimlik yayınlanacak. O halde ne duruyorsunuz? Hadi bir Pygmalion alın. Ama Pygmalion kuponla hediye ya da ansiklopedi türünde birşeyler vermiyor. Peki sizin için farkeder mi?

* Sevgili okuyucularımız, doğrusu, söylemesi, yazılması gereken daha birçok Kültür ve Sanat haberi var. Ama şimdilik maalesef bu kadar diyoruz. Ve ileriki sayılarımızda genç yeteneklerimize yer vermek istiyoruz

*Bu sayının çıkmasında katkıda
bulunan aşağıdaki kuruluŐlara
teşekkür ederiz.*

*Top Shop
Birinci Ticaret Őti.
Repa Ltd.
Anıl Spor
İnce Elektronik
M. Damdelen Ltd.
İnce Gümrükleme
IŐıl Reklam*

